

EMILIE VEJVODOVÁ

PROBLÉM KOEDUKACE

PŘEROV 1937

**CENA 5 Kč
NÁKLADEM VĚSTNÍKU KA-
TOLICKÉHO UČITELSTVA**

E. VEJVODOVÁ: PROBLÉM KOEDUKACE

EMILIE VEJVODOVÁ

PROBLÉM

KOEDUKACE

PŘEROV 1937

VYDÁNO NÁKLadem

VĚSTNÍKU KATOLICKÉHO UČITELSTVA

MOTTO: STUDIUM ŽÁKA JEST JEDINÁ A NEVYHNUTELNÁ CESTA,
KTEROU VÝCHOVA A VÝUKA JEHO MŮŽE DOSPĚTI K CÍLI.
ČADA.

Problémem koedukace se zabývá od 40 roků rozsáhlá literatura na příklad v Německu i v Americe. U nás dosud nebyla tato otázka zpracována soustavně, ač nechybělo bystrých postřehů v časopiseckých statích a příležitostných člancích. M. Skořepa ve své »Pubertě« pojednává o ní se stanoviska psychologie a zkušenosti, dokonce v Böhlenově románu ze studentského života »Rašení« jest otázka koedukace ústřední myšlenkou. Zavadlením koedukace v pokusných školách a očekávaným uzákoněním újezdních škol měšťanských stává se tento problém časovým a vystupuje do popředí školských zájmů, jakožto část reformního programu našeho školství podle formulace dr. V. Příhody.

Tato práce má podati ucelený obraz dějin koedukace, jejího vývoje i přítomného stavu.

Koedukace, totiž společná výchova hochů i dívek, byla po prvé zavedena v sev. Americe Horacem Mannem roku 1840 z úsporných příčin, a sice z nedostatku oddělených škol a učitelstva. Teprve později stala se z nouze otností; koedukace byla velebena jako přední vymoženost výchovy, jíž získává kázeň a jmenovitě se doplňuje výchova vzájemným prospěšným působením obou pohlaví v ohledu duševním i mravním. V americkém školství

dosud převládá systém koedukační s výjimkou slavné university harvardské, jež je vyhražena mužům, zato je při ní zvláštní samostatná kolej pro ženy a na ní přednášejí namnoze tíž profesoři. V našem školství byla koedukace zavedena jako pomoc z nouze ve školách našeho venkova od 18. století. Otázka koedukace stala se bojovým heslem v 90. letech minulého století, kdy se zápasilo o tak zv. ženskou emancipaci. Pro koedukaci bylo nejvíce vykonáno v teorii i v praxi v severských státech. V Anglii pracuje se pro koedukaci přes 30 let, ale je zavedena toliko v soukromých ústavech, zejména reformních, veřejné školy jsou oddělené podle pohlaví.

V jednoročních kursech, přiřazených k měšťanským školám, dále v některých středních školách byla zavedena u nás jako nouzové opatření před světovou válkou, po převratu vlivem reformních směrů, hláсанých na př. Ligou pro mezinárodní výchovu, byly přeměněny naše mužské střední školy na koedukační ústavy, na venkově vznikaly smíšené měšťanské školy, koedukace se uskutečnila ve všech našich pokusných školách, ač říšský zákon o měšťanských školách z r. 1869 stanoví, aby na měšťanské škole bylo žactvo podle pohlaví venkoncem odděleno.

Zastánci koedukace tvrdí, že se tím škola přibližuje rodině, kde rovněž nejsou děti podle pohlaví odděleny, a slibují si od toho zřízení oboustranný prospěch ve výchově, ba i zvýšení mravnosti mládeže.

Liga pro mezinárodní výchovu na sjezdu v Calais roku 1921 uvedla koedukaci mezi svými reformními zásadami. Referentka ve švýcarské sekci této ligy Mille Eward ve článku »Psycho-

logie a výchova dospívajících dívek»* uvádí pro ni důvody. Připomíná, že období od 13—15 roků je hlavní dobou dívčího vývoje, dobou velmi kritickou, již dnešní škola nedbá, nepřizpůsobující se dívčí přirozenosti. Nápravu vidí autorka ve výchování trojím směrem: pro rodinu, povolání a společnost, pěstovat mateřský instinkt, výchovu altruistickou a náboženskou. Z výchovných metod je to koedukace a koinstrukce čili společná výuka již od útlého věku. V moderní německé pedagogice prvních let poválečných žádají pro výchovu dívek, jež se nehodlají věnovat teoretickému studiu, nový typ školy, a sice koedukační, t. zv. Werkoberschulen.

U nás se ujímal příznivý úsudek o americké koedukaci nejprve zásluhou dr. Velemínského, jenž propagoval již před válkou amerikanism ve školství. Během války objevily se v Měšťanské škole články, doporučující koedukaci. V letech poválečných přibývá těchto článků v různých pedagogických časopisech. Tak r. 1922 pojednává B. Zemánek v Pedagogických rozhledech o mravní výchově a v zájmu jejím doporučuje společné vyučování i výchovu. Jako důvody uvádí pro své tvrzení: Děvčata se liší od chlapců mírností a působí na ně jako olej na rozbouřenou hladinu vodní; chlapci se nikdy nedopustí v jejich přítomnosti takových hrubostí, jako když jsou sami. Ale též dobré vlastnosti chlapců se uplatňují při společné výchově. Získávají-li chlapci ve styku s děvčaty na něze, ušlechtilosti, zdvořilosti, stávají se zase děvčata upřímnějšími, nabývají větší důvěry v sebe, statečnosti, odva-

* L'Education, XXI., 63.

hy, podnikavosti. Chlapci i děvčata poznávají vzájemně svou duševní povahu, což je pro život velmi důležité; z neznalosti snadno tu může vzniknout nedůvěra, nepochopení, rozpor a svár. Autor vychází z mylného předpokladu, že škola má být rodinou. Kterak prý je tudíž možno vyučovati z ní některé pohlaví? Tvrdí, že zná jen dobré stránky koedukace jako učitel venkovské smíšené školy a v Praze ze žákovských besídek, kam si hoši přiváděli své sestry a tyto opět spolužačky.

Z týchž důvodů doporučuje koedukaci americká spisovatelka L. M. Allicottová, u nás dobře známá z překladů, dětským románem »Mužičkové«, kde dí: ...neboť hoši se mají učit jemným způsobům, slušnému chování. Nuže, tomu je nejlépe naučí malá děvčátka.«

Elisabeth Hugenin, profesorka École des Roches, jest přesvědčena o výchovné ceně společné výchovy ve školách, pro niž uvádí důkazy ze zkušenosti ve své vážné práci »La coéducation des sexes.* V koedukaci vidí prostředek ke zlepšení mravní výchovy, »aby se dospělá mládež vystříhala chyb, hanby, omylů, někdy nenapravitelných, které zatěžují život až do konce.« Podle zásad, hláсанých novou výchovou (úcta k dítěti, důvěra ve výchovu, morálka praktická a přiměřená dětské povaze), ukazuje, že jest koedukace žádoucí a možná. V 19. stol. se změnily mravní a hmotné poměry. Dřívější činnost ženina byla rozdílná od mužské, bylo tudíž oprávněno zvláštní vzdělávání.

Nynější samostatná dívka, jež jest mužem považována za družku v práci nebo soupeřku, váhá se

* Delechaud et Niestlé, Paris.

octnouti v poddanosti manželství. Autorka hlásá, že jest nutno zavést novou mravnost ve vztazích muže a ženy, mravnost, jejíž učňovská doba nezačíná manželstvím jako kdysi, nýbrž v kolébce a jež nebude vedena záporným ideálem osobní obezřetnosti, nýbrž kladným — úcty k jiným.

Obmezené puritánství rovněž jako výchova příliš volná mají svá úskalí. Metody výchovné mají býti v souhlase s přirozenými podmínkami, jinak se dospěje ke znetvoření individua. Jako doklad uvádí Gehebovu školu v Odenwaldě, v níž společností obou pohlaví se vytváří prý samo sebou rytířství velkého a prostého idealismu. Školy smíšené jsou toliko bázlivým a neúplným uskutečněním tohoto plánu, nejde tu o koedukaci, nýbrž koinstrukci (společné vyučování). Autorka se netají s nesnázemi této výchovy ve Francii, kde není pro ni připraveno veřejné mínění. Na filosofické fakultě v Neuchâtelu vznikly ušlechtilé srovnávací vztahy mezi mladými lidmi vlivem práce a náboženských ideálů. Tuto ideální koedukaci má na mysli podle vlastních zkušeností a doporučuje. Prý teoretikové bývají proti koedukaci, praktikové pro ni.

Prohlašuje: 1. Koedukace jest nutná následkem hospodářského a mravního vývoje v nynější době.

2. Souvisí s novým ideálem výchovným.

3. Vzbuzuje víru, že se skutečně obě pohlaví doplňují nejen v řádu fyziologickém ale i mravním.

4. Znamená zvýšení štěstí jednotlivce a současné zvýšení duševní úrovně.

5. Kultura, vzniklá spoluprací obou pohlaví, by byla úplným výrazem lidské přirozenosti, zároveň mužské i ženské, síly a něhy, spravedlnosti a lásky.

Olive A. Wheeler ve spise *Youth* (Mládí) upozorňuje rovněž, že se po válce změnily výchovné úkoly a šíří myšlenky o přetvoření školy v duchu demokracie a přizpůsobení její dnešním potřebám a zájmům. Vítá koedukaci ze sociálních i hospodářských důvodů a přál by si rozsáhlejších pokusů po této stránce.

Z teoretiků k nejhorlivějším zastáncům koedukace náleží dr. V. Příhoda, což patrně souvisí s jeho nadšením pro americké školství. Uvádí pro ni v první řadě hospodářské důvody* a sice nepoměrně žactva v Jičíně, kde má I. tř. chlapecká 68 žáků, I. třída dívčí 48 žákyň. Neuznává rozdílů mezi hochy a dívkami ani v učení, ani ve vlohách, ani v inteligenci, jak šíře rozvádí ve spise *Racionalisace*. Prý je to stejné v dobách školní povinnosti. Na závadu by mohly být toliko mravní důvody. Neuznává jich však. Tvrdí, že ve všech protestantských zemích, kde je zavedena koedukace, jako v Anglii, Norsku, Finsku, Švédsku, Sev. Americe, setkáváme se s pravou sexuální mravností. Nebezpečí koedukace prý se obávají toliko v katolických zemích. V Sev. Americe, kde jen 4% katol. dětí chodí do oddělených škol, je poměrně vysoká sexuální mravnost. Koedukace vede tam k rytířskosti vůči ženám. Své tvrzení nedokládá však přiměřeným statistickým materiálem, čímž pozbývá průkazné síly, neboť proslulí romanopisci na př. v Americe Lewis a Upton Sinclairové, Dreiser, v Anglii Aldous Huxley, v Norsku S. Undsetová ukazují nynější mravnost severských zemí v nepříznivém světle. Připomí-

* Na schůzi Komeniského v Č. Budějovicích 19. IX. 1919.

nám dále svědectví smířčího soudce B. Lindseye v knize »Revoluce moderní mládeže«, v níž jsou sneseny úžasné doklady z jeho praxe o nemravnosti americké mládeže, za niž činí dílem i školu odpovědnou.

Týmž způsobem hájí dr. Příhoda stanovisko, že se koedukace osvědčuje též u nás. Na středních a vyšších školách prý se vyvíjí poměr srdečného kamarádství. Na příslušném místě budou uvedena svědectví praktiků o této otázce. Připomínám zde pouze, jak lehce se přenesl dr. Příhoda přes skutečné poměry americké. Privilegované postavení tamějších žen není následkem koedukace, nýbrž existovalo ještě před zavedením téže následkem převahy počtu mužů nad počtem žen.

Nejen otázku koedukace, ale každou nutno posuzovati v celé šíři i hloubce problému a nikoli pouze z úzkého hlediska ojedinělých případů a stranických zájmů, jinak se dojde k nesprávným závěrům, jež jsou v rozporu s vědou i skutečným životem. Tak je tomu ve spise Marthy Hofmann »Für und gegen die Koedukation«, v níž ze dvou případů dovozuje důvod pro koedukaci. V Anglii na státních školách je žactvo odděleno podle pohlaví. Nepříznivé následky téhož vidí autorka v případě jí známém. Šlo o čtyři mladé lidi, 2 muže a 2 ženy, v kanceláři zaměstnané, kteří byli překvapeni vstoupením cizí osoby, jako by se před tím zabývali něčím jiným než obchodní prací. Jako protiklad uvádí sdělení správce školy Wecksteada, podle něhož 2 žáci a 2 žačky zůstali sami v ředitelně až do večera a při vstoupení předložili řediteli problémy, jež řešili pospolu.

Nevím, zda by nezaujatý člověk mohl býti těmi příklady přesvědčen. Ze dvou případů a k tomu

ještě přesně neprozkoumaných chytí usuzovat na desítky, stovky a tisíce jiných a to v nynější době, jež se tak honosí vědeckými metodami: měřením, hodnocením, zkoumáním fakt, kritikou — toť vsutku málo vědecké. Těmito jen podle jména vědeckými metodami se pracuje často pro koedukaci nejen v cizině, ale též u nás. Dokladem toho je článek odb. učitelky A. Kantové v Časopise Obce učitelské z 5. XII. 1931 o koedukaci na pokusné škole v Nuslích, kde prý se osvědčila dobře, takže se splnily naděje v ni kladené. V této společnosti dětí se jednotlivci dobře poznávají a sdružují ke spolupráci. Škoda, že uvedené doklady málo přesvědčují. Na př. na první schůzi samosprávy měli referát pouze hoši. Když učitelka druhý den domlouvala proto dívkám, stěžovaly si, že jedna z nich odřekla referát. Na otázku, kdo podle jejich mínění pracuje lépe, zda hoši nebo dívky, odpověděly, že obojí stejně. Dále tvrdí referentka v uvedeném článku, že se koedukací tvoří sympatická hráz mezi mládeží. Soudí pak podle svědectví hochů, že si nikdy nesednou vedle děvčete. Jako další důvod pro společné vyučování uvádí Kantová svědectví žactva. Všechny děti až na jedinou dívku se vyslovily pro ně. Jejich důvody: stydí se před druhými neumět, snaží se být čistí a slušní, nepřetvářejí se, zvyknou společenskému životu, vzájemně si pomáhají. Jedna z dívek se přiznává, že děvčata nejsou tak »cimperlich«. Na základě toho autorka shrnuje, že se koedukace osvědčuje a podle mínění a zkušeností sboru je prý na čase, aby u nás přestala být pedagogickým problémem. V jiném článku vybízí ke shromáždění fakt, prý těžko měřitelných statisticky, proti odpůrcům koedukace. — Táž autor-

ka není však důslednou ve svém mínění o koedukaci. V článku »Žáci našich škol měšťanských velkoměstských« v Pedagog. Věstníku r. 1928 z vlastního pozorování uvádí, že v době puberty děvče kolísá z krajností do krajností. Prostředí chlapecské drsnosti mívá i tu na ně neblahý vliv.

O koedukaci ve IV. ročníku měšťanských škol tvrdí Kantová, že se učitelstvo příznivě o ní vyslovilo. Sama zná z vlastních zkušeností, že dívky v tom věku bývají vyspělejší než hoši jak v učení, tak v soudnosti a celém chování. Tím se vyslovuje vlastně proti koedukaci.

Téměř všechny naše pedagogické časopisy se zabývaly otázkou koedukace brzy po vydání Böhmelovy knihy »Rašení«, jež ukazovala drasticky stíny společné výchovy. Praktikové rovněž jsou stanoviskem k této otázce rozděleni ve dva tábory. Ze zastánců jejich uvádím statistiku Jos. Egerta podle článku Hospitace dívek na chlapeckých měšťanských školách v král. Českém ve šk. roce 1916—17. Podle ní na 59 školách ve 182 třídách se účastnily dívky společného vyučování s chlapci. Přítomnost dívek měla na 11 školách na hochy vliv velmi dobrý, na 10 dobrý, na 7 příznivý, na 16 školách nebyl pozorován žádný vliv, na jedné škole působili hoši na dívky neblaze, takže si navykaly neotesanosti, na 2 školách byla koedukace na újmu hochů, na dalších 2 školách si nepřejí koedukace, ta nechť se ponechá jen tam, kde je nevyhnutelná.

J. Čáp ve Školních reformách* opakuje známé důvody pro koedukaci. Váhu mravních důvodů proti ní se snaží zeslabit poukazem, že prý mlá-

* O koedukaci (Škol. reformy, 1927—28).

děz odděleně vychovávána podléhá rychleji různým svodům, ostatně příležitostí k jitření sexuálních pudů jsou biografy, pornografická literatura, špatné příklady, zhoubný vliv zkažených druhů atd. Prý je mládež mimo školu všude pospolu: v rodině, v továrně, na poli atd. Redakce předložila otázku koedukace k diskusi, jíž se účastnilo několik učitelů. Zastává se jí J. Korejs* na základě pětileté zkušenosti v koinstrukčních třídách v Čechách a na Podkarpatské Rusi. Prý koedukace pomáhá odstraňovati zastaralý katolický názor(!) na ženu. Připouští však, že koedukace v obchodních školách skutečně zavinuje zjevy nedobré a nepěkné. Zdá se mu však, že na škole národní není těch příčin, poněvadž jsou děti mladší a za lepšího dozoru. Na středních školách je větší nebezpečí následkem jiných poměrů. Míní, že by studium koedukace mělo být založeno na studiu naší školy národní, jež je od 18. století z 90 % koedukační. Škola Vysokých studií pedagogických by se jí měla zabývat, když všeučitelský sjezd r. 1920 nedocílil dohody v této otázce.

Boh. Pluhař v článku »Měšťanské školy smíšené« (Škola měšťanská, XXII.) tvrdí, že učitelé měšťanských škol mají hodně důvodů, aby se domáhali koedukace. Učitelstvo musí definitivně rozřešiti spor o koedukaci, podle kterých osnov se mají řídit měšť. školy smíšené, jež vznikly na venkově po převratu. Kdyby byla vydána osnova odlišná pro smíšené školy, vznikla by nová kategorie škol; důsledky by byly pro měšť. školu nebezpečné. Byla by to první záminka, velmi vítaná, k omezení práv absolventů těchto škol a vedla

* Školní reformy (O koedukaci) r. 1927—28.

by přirozeně k znehodnocení jich vůbec. Jest nutno vyjasnit poměry na školách měšť. smíšených, ale domníváme se, že by se tak mohlo státi zavedením koedukace na všech školách.

Z kruhů lékařských za koedukaci se přimlouvá prof. dr. M. Pavlová-Nábělková v časopise »Rodiče a škola III. r.« Tvrdí, že se aspoň z 90 % přibližujeme ideálu koedukace, jímž je hlubší vzájemné porozumění, ušlechtilější vztah, méně smyslného nazírání, zkrátka odkázat sexualitu tam, kam u normálních lidí patří, a vzítí jí ten neprávem nabytý eminentní význam, na jaký byla v nynější době povýšena. Prý nelze přičítati přímo na vrub koedukace ani setinu případů nepřístojností ve škole a vinou školy. Upozorňuje na nutnost dozoru, zvláště v kritické době zvýšeného.

Z cizích praktiků jest zastáncem koedukace J. H. Badlley,* ředitel angl. stř. školy v Bedales (Anglie). Tvrdí, že jeho dlouholeté zkušenosti v tom směru jsou vesměs příznivé, proto vzniklo v Anglii 12 podobných škol, v nichž jest společná výchova od mateřské školy po universitu. Podmínkou dokonalé koedukace jest stejný počet obojí mládeže, jejíž výchova jest svěřena učitelům i učitelkám.

Řešením problému se zabývá obsáhlá literatura, zejména v Německu, jež se může vykázáti důkladnými studiemi. (Liepmann. Psychologie der Frau, Tumlrz, Die seelischen Unterschiede zwischen den Geschlechtern, Geheeb, Koedukation als Lebensanschauung Pestalozza, Die Streit um die Koedukation in letzten Jahren in Deutschland.

* Times Education Supplement, 1904, 377, uvádí Pedagog. Věstník XIII., 7.

Vedle nadšených zastánců se ujímají slova odpůrci, odmítající koedukaci nebo koinstrukci na základě praktických zkušeností nebo psychologických výzkumů. Přirozeně je to problém diferenciální psychologie a sice spletitý, na jehož různé stránky vesměs musí být vzat ohled. Ve smyslu dřívější atomistické psychologie jednak bylo opomenuto toto včlenění v celek, dále jsou různé souběžné otázky tak málo objasněny, že se názhledy badatelů velmi rozoházejí. Nedostává se podrobného vyšetření na základě zkušenosti v zemích, v nichž je koedukace po léta zavedena, jako je Sev. Amerika. Měla by jen tehdy cenu, kdyby zpráva vyplývala ze zkušenosti, trvající aspoň jednu generaci.

Všeobecně uznávají psychologové duševní rozdíly hochů a dívek odůvodněné podstatou pohlaví, sporné jest, vyžadují-li oddělené výchovy a vyučování. O některých rozdílech se domnívají, že nejsou původní, nýbrž výsledkem kultury od staletí mužsky orientované. Poznávací oblast je dosud lépe prozkoumána než citová a volní. Liepmann a O. Tumlirz pracují experimentální metodou, fenomenologické metody užívá E. Meyer, srovnávacím národopisem pracuje M. Vaerting.

Na mezinárodním kongresu v Berlíně pro sexuální výchovu zabývala se Ch. Bühlerová obdobím pohlavního dospívání čili pubertou. Na základě studia 40 deníků mládeže sledává patrný rozdíl mezi vývojem dívek a chlapců. Dívky projevují asi do 12—13 let zájmy věcné; od té doby začíná pro ně stadium negativní, neproduktivní skutky i chtěním, vyznačující se často omrzelostí, nespokojeností, osamocením, vzdorovitostí,

nervosností, impulsivním a náladovým jednáním. Teprve po 17. roce vracejí se dívky opět k věcným zájmům a produktivitě.

R. 1909 vyšla v Paříži kniha Gabriela Compayré »L'adolescence«, v níž věnována též kapitola koedukaci. Autor se sice zmiňuje o výhodách tohoto zřízení hlásaných nadšenými přívrženci téhož, ale upozorňuje s důrazem na nevýhody její: zdrsňení dívek, zženštění hochů, zvláště pak potlačení význačných vlastností jednotlivých pohlaví, což se mu jeví jako poslední důsledek teorie o rovnosti lidí, jež nepřipouští rozdílů, nechce znáti ani vznešené ani prosté, ani učené ani nevědomé, ani bohaté ani chudé a nyní ani muže ani ženu, ani rozdíly sociální ani pohlavní. Souhlasí s Američanem Stanleyem Hallem, který žádá pro dívky zvláštní výchovy vzhledem k jejich potřebám a určení. Podle něho je dobré oddělit chlapce od dívek na nějaký čas od počátku puberty. Mají býti odděleni po dobu trvání této kritické doby, až se ukončí kvas v těle a duchu, z nichž vzejde plný vývoj nových funkcí. Jinak se dojde společnou výchovou k degeneraci ženského typu. Strízlivé a robustní zdůvěrnění s ženským pohlavím má zprvu přitažlivost jako novota, ale záhy se pozná, co se ztratilo, jaký význam má rytířskost ve službách ženy pro mužskou duši, jak důležitý je ostych k ušlechtilému dívčímu mravu pro povznesení muže.

Ve francouzské literatuře je cenné dílko P. Jeana de la Vaissière »La coéducation de sexes et la science positive«. V úvodu připomíná autor předpověď z nové Encyklopedie americké, že za půl století bude koedukace všeobecně zavedena ve školách, kolejích, odborných ústavech nejen

ve Spojených státech, nýbrž po všem vzdělaném světě z různých důvodů, jak hospodářských, tak nových ženských povolání. Tyto důvody neuznává tak závažnými jako otázku, zda se společným vyučováním podporuje duševní vývoj. Zprávy o dosažených výsledcích jsou velmi rozdílné, často si naprosto odporují, jako na př. při I. mezinárodním kongresu pro pedagogii v Bruselu r. 1912. Všeobecně se připouští jakési mravní nebezpečí. Adolf Ferrière, ač optimista v otázce koedukace, žádá, aby ředitelem smíšených škol byl člověk výjimečných vlastností, čímž nepřímě přiznává nesnáze společné výchovy. Autor pojednává o typech, jež rozlišuje na *přirozené a získané*, dále na *zvláštní*, které nemají vztah k duševním vlastnostem jako celku, a *vládnoucí*, jež ovlivňují všechnu činnost duševní. Psychologické typy ženské a mužské jsou rozličné, přirozené, vládnoucí, harmonicky uspořádané, aby se vzájemně doplňovaly pro dobro vlastní, rodiny a společnosti. Cituje souhlasné tvrzení z Lombrosova díla »Duše ženy«. Dovozuje, že zmírnění přirozených psychologických rozdílů obojích typů by snížilo jejich úroveň. Uvádí Rousseau-ův výrok z »Emila«: »Vzdělávati v ženách vlastnosti mužské a nedbatí jejich vlastních znamená zřejmě pracovati na jejich újmu.«

Je tudíž třeba vychovávatí hochy, aby se z něho stal muž v pravém smyslu slova, z dívky žena, jak jen možno dokonalá, neboť jsou-li oba typy zdůrazněny, zdokonaluje se krása harmonie, v níž se vzájemně doplňují. Námítku, že škola má koedukací pokračovati ve výchově rodinou poskytované, vyvrací autor vysvětlením, že při výchově rodinné působí otec s matkou společně se

doplňující. Nic podobného se neděje ve smíšené škole, psychy vychovatelů působí odděleně.

Ke konci uvádí názory nejvýznamnějšího psychologa amerického St. Halla o kráse a ceně ženství: »Jako psycholog závidím téměř svým katolickým přátelům pobožnost k Marii. Kdo se kdy tázal, zdali sv. Matka uctěná mágy znala chaldejskou astronomii, studovala řeč egyptskou, babylonskou nebo třebaš dovedla čísti a psáti ve svém mateřském jazyce? Napadlo někomu položit si tuto otázku? Zapudili bychom jakožto nepochopitelnou každou myšlenku, že si stýskala na podřízenost svého pohlaví. Avšak po všechna staletí ji uctívali dobrovolně, neboť oslavila ženu, ukázavši ji bohatší nad muže láskou, soucitem, obětavou oddaností. Ideál velebené Madony dokazuje, že jest daleko větším a světějším býti ženou než býti umělkyní, že jest větší býti mužem než gentlemanem, filosofem, generálem, presidentem nebo milionářem.

Nemohu se zbaviti obavy stále vzrůstající, že právě moderní žena na mnoha místech a mnohými způsoby jest v nebezpečí, že se odchýlí od své dráhy a že nehledá cti ani nemá důvěry ve své ženství, jež jest často v nebezpečí jíti cestami mužů a osvojiti si jejich metody, mířiti k ideálu mužů, až se tím její božský pramen zakalí.«

Na rozdílný úkol obojích pohlaví v životě a z toho vyplývající nutnosti oddělené výchovy ukazuje R. Allens ve spise »Das Wenden der sittlichen Person«. I když se nepřihlíží k mravnímu ohrožení při koedukaci, lze ji uskutečniti jen v letech školní docházky. Za dnešních poměrů totiž musí být dívka připravena na dvě možnosti a sice na manželství se vším, co s tím souvisí, a na vý-

dělečné povolání. Tím není řečeno, že obě pohlaví mají být oddělena. K přípravě na skutečný život náleží též spolupráce, setkání, spolužití s druhým pohlavím. Lidé žijící v naprosté odloučenosti od osob druhého pohlaví těžko zvykají stykům s ním, když toho žádá život. Z toho vzniká mnohá nesnáz v manželství a povoláních. Mnohá povolání nutně vyžadují znalosti obou pohlaví, tak lékaři, učitelé, duchovní správci jsou tu pro obě pohlaví a musí obě znáti, nikoli z knihy, nýbrž ze životního názoru, jenž se dá vytvořiti toliko ve skutečném životě. Ovšem, toto uvádění ve společnost má se dít znenáhla a za přiměřeného dozoru. Jistě jest potřebno vychovávat mládež vzhledem k rozdílným úkolům v lidské společnosti a k rozdílnému založení jejich bytostí.

S tím souhlasí E. Winkler (*Religion und Jugendziehung in den Entwicklungsjahren*). Považuje za nesprávnou každou koedukaci v době dospívání, právě tak jako vnucovat dívce rozumovou výchovu chlapeckých škol, neboť všechny tyto způsoby vzdělání ať rozumového, ať praktického vedou k výchově mužatky, ale nikoli právě ženskosti. Vadou naší kultury jest převaha mužských prvků, chybí jí ženský rys oddanosti, obětavosti, nezištné lásky a něhy, chybí jí právě ženy a dívky. Symbollem této skutečnosti jest mužský ráz ženské módy.

Podle Lina Boppa všeobecná koedukace a naprostá rovnost pohlaví jest konec konců bezprávním vůči ženě a směřuje proti významu pohlaví ve prospěch fráze o rovnosti.

Dr. Vašek v díle »Rodina XX. století« uvádí

rovněž koedukaci jako jednu z příčin odcizování se dívek smyslu pro rodinný život.

Na III. něm. sjezdu pro výchovu mládeže a pedologii r. 1911 ve Vratislavi bylo pojednáváno o významu rozdílu pohlaví pro výchovu. Psycholog Stern na základě podaných výsledků zkoumání přešel k otázce koedukace. Uznává, že není možno klásti výše některé pohlaví a že vzdělání je pro obě nutné. Ale ohrožuje se ženská přirozenost, učí-li se dívky stejným předmětům a stejnou formou jako chlapci, předpokládá-li se stejné vývojové tempo atd. V těchto vývodech pokračuje ve spise »Pedologie kulturním požadavkem«.* Žádá, aby psychologickými výzkumy byla objasněna otázka rozdílu mezi pohlavími. Konečně také jenom z neúčasti psychologie lze pochopiti, že vyšší dívčí ústavy jsou úplnou kopií škol chlapeckých. Žádá, aby též pokračovací školy pro dívky byly přizpůsobeny psychologii ženského pohlaví. Nehledě k dědičnosti, jsou vlohy každého individua biologicky podmíněny jeho pohlavím; třeba připomenouti jenom tak palčivé otázky, jako reformu dívčích škol, odborné dívčí vzdělání, ženské pokračovací školy, aby vysvitla důležitost srovnávací pedologie pohlaví. Srovnávací a rozlišovací, neboť příliš dlouho trpěly reformní snahy, věnované dívčí mládeži tím, že opravcové lpěli jako učarování na způsobech, zavedených pro hochy, a přejímali je více méně otrocky.

Dnes, jak doufá Stern, víme již přece tolik, že zvláštní biologický a kulturní úkol, který jest

* Dědictví Komenského, r. 1922, přeložil dr. Cyril Stejskal.

dán ženě, musí se projevovat v jejím duševním založení, a to nikoli jenom jako výsledek vnějšího vlivu a tlaku, nýbrž jako nejvnitřnější zrozená vlohá. Dále vykládá rozdíl ve stránce kvalitativní, a to v zájmovém zabarvení schopností. Přirozený zájem a cit ženského pohlaví se obrací více k tomu, co je konkrétní a osobní, k živému člověku, k tomu, co je nerozdělené a individuální; zájem mužského pohlaví spíše k tomu, co je chladně věčné, pojmové a abstraktní, všeobecné a obecně platné. Kde se může uplatnit ono hledisko, tam leží též vlastní nadání ženy. Nemá vůbec smyslu přiti se tu, který z těchto směrů nadání jest více a který méněcenný; oba jako faktory navzájem se doplňující jsou nezbytné pro kulturu a život a na obou pólech se vyskytují všechny možné stupně schopností. Ba ještě také v osobně zabarvené schopnosti ženy vcítiti se, přizpůsobiti a vytvářeti jest vrcholná forma, kterou směle smíme označiti jako »ženskou geniálnost«, třeba nemusí vésti jako mužská geniálnost k samostatným výtvorům, odpoutaným od svého tvůrce.

Avšak reformě školy a kultury bude z toho vyvodit pro sebe důsledky. Právě v dívčím školství byla krásná myšlenka vytvořiti zvláštní školy pro nadmíru nadané nejdříve zralá, aby přešla ve skutečnost, a tak se vytvořily — studijní ústavy (v Prusku), jejichž zvláštní zdatnost ležela nikoli ve specificky ženském, nýbrž mužském směru nadání a zájmu. Roku 1908 vznikla ženská sociální škola, nový typ, aby pomohl charakteristickým ženským vlohám uplatnit se na svém místě.

Též u nás katoličtí pedagogové zaujali odmíta-

vé stanovisko ke koedukaci, jak tomu nasvědčují jejich projevy ve Vychovateli, Věstníku katol. učitelstva a Vychovatelských listech.

Dr. Lub. Petr* se vyslovil proti koedukaci pro rozdílnost jinošské a dívčí psychy. Důrazně vytýká, že dnešní výuka a výchova po způsobu mužském stanoví ženskému vzdělání též cíl jako mužům, nedbá ohledů na fyziologické a psychologické rozdíly mužského a ženského typu, úplně pouští se zřetele domácí, rodinný, mateřský cíl. Vychovává v ženách něco na způsob čínských kuli, kteří svou početností podle železného zákona poptávky a nabídky v době velmi dohledné budou snižovat mzdu mužů a v zakletém kruhu znemožňovati jim, aby mohli dáti ženě existenční možnost při krbi rodinném, jež se lépe shoduje s její přirozeností a její představou pravého životního štěstí.

Uvádí, že na pedagogickém sjezdu roku 1913 ve Vratislavi bylo přijato stanovisko Sternovo po stránce intelektuální: není třídního rozdílu, není méněcennosti, jsou jen stupňovité rozdíly v jednotlivých oborech duševní práce. Porovnává dále nadání i zájmy dívčí s chlapeckými. Připomíná nepříznivou zprávu o koedukaci ředitele Kudrnovského ze sjezdu ředitelů středních škol roku 1921, jak vzhledem k výuce, tak i výchově. Podle ní výsledky vyučování cizím jazykům klesly koedukací až na 1 třetinu. Ředitel Kudrnovský prohlásil, že koedukace je nespravedlivá vůči dívkám, které se na chlapeckých školách mají učit všemu stejně jako hoši, a nemohou

* Rozdíly jinošské a dívčí psychy a otázka koedukace, Vychovatel, časopis zájmů křesť. školy, r. 1934.

při tom svých vloh rozvinouti náležitě. To je vlastně dívčí výchova bezohledně narážená na kopyto výchovy chlapecké. Dívky nepůsobí na chlapce svými dobrými vlastnostmi. Práce se ztížila, dozor bylo nutno zvýšit, hledati metodu dívkám přístupnější a srozumitelnější. V době puberty dívky mnoho ztrácejí na svém studu; nastává erotické napětí mezi školní mládeží. Dr. Kudrnovský shrnuje: Z nouze lze připustit koedukaci jen v prvních dvou, nejvýše třech třídách. U vyšších tříd je nade vší pochybnost zjištěno, že jedno pohlaví překáží zdárnému vývoji druhého; od chvíle pohlavního dospívání znamená koedukace vážné nebezpečí mravní. Žádá tudíž zvláštní dívčí školy, ne s týmž učebním cílem, ale s osnovou přizpůsobenou tělesné i duševní povaze dívčí.

V článku pseudonyma Želmíra »Koedukace či nikoliv?«* jsou výstižně a stručně uvedeny psychologické a etické důvody proti koedukaci, zvláště v době uzrávání sexu. Končí přáním, aby byla postavena teprve žena duševně i tělesně zralá vedle muže týchž hodnot, pak bude naděje na plné ozdravení národa.

O člancích prof. D. Pecky ve Vychovatelských listech r. 1928, dr. O. Taubra tamže a J. Jančářka ve Věstníku katol. učitelstva bude zmínka jinde.

Na nebezpečí koedukace pro křesťanskou výchovu upozorňuje encyklika papeže Pia XI. o výchově z 31. XII. 1929. Praví o tom: »Mnozí z těch, kteří se koedukace zastávají, činí tak proto, že neuvažují nebo popírají, že člověk se

* Věstník katol. učitelstva 1925.

rodí porušený pádem prarodičů; jiní zase mají tak zmatené pojmy, že zákonité soužití lidí zaměňují za neuspořádané a volné spojení mužů a žen ve všem sobě rovných. Avšak Bůh, vládce všeho, chtěl, aby dokonalé soužití obojího pohlaví bylo jen v manželství, kdežto v rodině a ostatní lidské společnosti jen v určitém odstupňování. A dále, z lidské přirozenosti pocházejí obě pohlaví odlišná tělesným ústrojím, povahou a vlohami. A tak nenajdeme v přirozenosti ničeho, z čeho by bylo možno soudit, že mužská a ženská mládež má býti zároveň, neřka stejně vychovávána. Boží moudrost ustanovila obě pohlaví, aby se navzájem doplňovala v rodině a společnosti a srůstala v jednotu právě pro tělesné a duševní rozdíly mezi sebou. Tohoto rozdílu pohlaví jest zvláště dbáti při výchově a vyučování, ba přímo má býti podporován odloučením podle věku a okolností. Tyto tři zásady, přikazované křesťanskou moudrostí, musí býti včas a moudře zachovávány, hlavně v bouřlivých dobách mládí, na němž závisí skoro celý budoucí život a nejen ve všech školách, nýbrž také při hrách a při tělocviku. Zvláště v tělocviku má se šetřit dívčí stydlivost, neboť je nejvýš neslušno, aby se dívky vystavovaly očím všech lidí.«

Též evangelické církve zaujímají podobné stanovisko ke společné výchově mládeže. Cituji z nich dílo ředitele D. Gerharda Füllkruga »Seelenkunde der weiblichen Jugend«, obšírný spis, na němž spolupracovaly přední autority v oboru pedagogiky, psychologie a lékařství. V něm se odmítají všechny pokusy o společné vyučování a výchovu, neboť každé pohlaví má dozrávat po

svém vlastním způsobu. Společný styk mládeže jest žádoucí, avšak mají se při něm jeviti jemně přirozené rozdíly psychy. Tím se spíše dosáhne cíle, jež si vytklo hnutí mládeže, totiž vzájemné úcty a ryzího přátelství, než naprostým nedbáním pohlavních rozdílů. Na doklad se uvádí svědectví samých dívek, jež si přejí býti vedeny podle svého založení.

Též Elsa Cronerová ve spise »Die Psyche der weiblichen Jugend« odmítá koedukaci jako zařazení výchově dívčí nepřínivé. Nejenom křesťanští pedagogové jsou v té otázce zajedno, nýbrž i z druhého břehu se ozývají varovné hlasy, neboť studium psychy a hlavně výchovné zkušenosti upozorňují na nebezpečí koedukace. Po té stránce vzrušil veřejnost M. Böhnel knihou »Rašení« roku 1928. Jedni v ní viděli sensaci, jiní, přivrženci koedukace, ji odmítali jako tendenční a zkreslující skutečnost. Dnes je jisto, že řada svědomitých pedagogů, oddaných svému povolání, a rodičů, všímajících si vývoje dětí a nezavírajících oči před skutečností, naprosto souhlasí s vývody Böhnelovými.

V úvodě »Rašení« praví autor, že kniha je upozorněním. Bylo by pokrytectvím choditi po špičkách kolem něčeho, co budí pohoršení. A bylo by to nedůstojné tím spíše pro literáta, který je zároveň otec a vychovatel. Kniha líčí soužití mládeže na střední škole od nejnižších do nejvyšších stupňů. Zastáncům koedukace přidržuje autor zrcadlo, v němž se obrazy neúprosně veškeré poklesky i vážná poblouzení, k nimž dal podnět nekontrolovaný styk mládeže. Drastické líčení snad zaráží naivní optimisty a povrchní vychovatele, ačkoli umělec a spolu pedagog tu

vystihuje pouze skutečný stav věcí, jak vím podle svědectví rodičů i mládeže samé a konečně podle zkušeností nepříznivých po mravní stránce s koedukací ve IV. třídě měšťanské školy (jednoročním učebním kursu). Böhnel otevřeně doznává: »Soužití hochů a dívek pod jedním společným krovem naplnilo školu stupňovaným vzruchem. Tento živel oloupil školu o klid. Opanoval prostor a čas a zákeřně si přisvojil chvíle oddychu, naplňuje je horečkou prožívaných dobrodružství. Zprvu sliboval naplnit život školy radostným vzruchem spolupráce, rozkoší vzájemného řevnění, poesíí vlivu kristalisující něhy na přirozeně obhroublou sílu... Co všechno nesliboval? Zůstalo při slibech.«

Není divu, že profesori málokdy přijdou na tajné spády mládeže. Podle autora jde o nekontrolované chvíle nejtajnějších spádů, o jakých škola a její činitelé nemohou a nesmí tušit. Jde o chvíle, v nichž se vybíjí nejživelnější energie mladých těl a duší, zjitřených vzájemnou přítomností pohlaví a prostředí školy, které protikladem svého charakteru dělá ze styku tohoto romantickou záležitost. Výchova školy zaběhla na nepravé pěšiny. Mládež se vychovává sama k životaschopnosti, o jaké se pedagogům vůbec nesnilo. Arci, co zloví učitelé, to je ten nejubožejší odpaděk, šlaka, směť, pouhé nic. Profesorové snad ani nedovedou vidět. Jsou nějak tak naivně bezstarostní, že se nic zlého za jejich zády ani díti nemůže.«

Že tu nejde o maličkosti, pruderii, ukazuje autor na konkrétních případech... »Děvče, na které matka přísahala, že je nevinné jak lilium, dovedlo s kamarádem hovořit tak, že školský

žargon nezadával si při tom s periferním.« Jiná studentka si líbuje: »Děvče se zde alespoň otrká pro život. Nic mě při tom neubude.« Vyřkla obecný názor o užitečnosti prodělávané také »výchovy«. Lásku ke škole draze zaplatila vším, co ji činilo milou a něžnou. Není ani divu, vždyť v koedukační střední škole..... »mluví se a hovoří všechno bez obalu, ve stálých narážkách na nejintimnější vztahy pohlaví, ve stálém útočení na sanctissimum lidské touhy, se stálým, nevyčerpávajícím jitrivým drážděním smyslné obrazivosti.«

A jinde poznamenává autor: »Nebylo odpomoci, děvče, vyšlé z jejich okruhu, neslo své nesmazatelné stigma na čele. Kdo neví, jakou protřelou bytostí je studentka.«

Dávno před vydáním Böhnelovy knihy v diskusi o tomto tématě uvedl otec studentky, rovněž pedagog, totéž proti koedukaci: »Každou studentku téměř lze naráz poznat podle obhroublých zevních způsobů.« Což je to však proti povážlivější přeměně vnitřní oblasti citové, jež pouze občasné se projeví při příležitosti?

Autor »Rašení«, bystrý psycholog a sociolog, vystihl věrně, kterák svodu podléhala především mládež z prostředí nezdravého, zanedbávaná, se sklony chorobnými. Připomíná však, že ani pro dívky naprosto bezúhonné, ušlechtilé, nebylo půdy pro pravou kolegiální s hochy. »... V každém případě cítily se dívky mezi chlapci jen trpěny. O nějaký čistý, kamarádký poměr s hochy nemohly se pokoušeti. Ani ony dvě »pocitivé« z venkova, dobrosrdečné a neškodné, neměly u hochů valně uznání, ačkoli se ke všem chovaly opravdu sestersky.« Poměry,

které ovládly mládež, tvořily sféru zcela tajného života ve škole, o jakém nikdo neměl ani tušení. Proti řádům a manýrám tohoto skrytého života byla zastaralá morálka, disciplinární řád a všechno mravní stanovisko učitelů a vychovatelů směšnoučkou snůškou copařských a zastaralých názorů. Všechno proud ustáleného života školy šel jaksi mimo a rozléval se v tišině závětrí v bahniško školní kázně a papírového pořádku. Mládež se všemi sklony, vášněmi, chybami, špatnostmi, vzdory a svým moderním cynismem vymkla se vedení školy. Vypadalo to, jako by kdosi dal pod pokličku oheň a sněh a čekal, že sněh nabude ohněm a oheň že sněhem zjihne. Netušil, že se z toho na dně usadí kal a rmut. »... Sípálová naznačila jednou tušený význam své »výchovy« mezi hochy: »S kluky ze třídy se nedchci nikdy v životě sejít! Člověk by se málem s nimi musel stydět před lidmi hovořit o vzpomínkách. Pak bych se jistě červenala....., teď jsem se to odnaučila dělat. Jak na hochy působilo soužití, prozrazuje student: Vydržet sedět pět roků za děvčaty, to pak z nich spadne pro tebe nimbus andělské čistoty.«

Autor bystře postřehl, k jaké úhoně ve vývoji mužské mládeže dochází vinou koedukace... »Co je v duších těch hochů skryto až kdesi u dna, čekajíc, aby se probudilo časem v harmonickém rozvoji s ostatními vlastnostmi, sklony a silami, to najednou propuká jako vášnivý projev čehosi vzdorného, nepochopitelného a nesrovnatelného s ostatní povahou. K nevyzrálým dívkám posadili zrající jinochy, posedlé prvními divokými touhami rašícího mužství — a teď ještě mezi ně zasel život sémě nejvášnivějších sporů o to, co je vlast-

ně cílem společné »výchovy«, kde jedni tísní druhé, vzájemně sobě odcizování v sociálních a etických názorech, na hony sobě vzdalování v pojetí kamarádství, znesvěcovaného náročností a lásky, profanované všedností školního soužití.«

Následky této pochybené výchovy intelligence ponese celý národ, neboť se projeví i po vstupu do praktického života. Autor s politováním srovnává studentstvo s dřívějším a shledává, že většina jich zcela si zvykla, zcela propadla způsobu života diametrálnímu s každou pomyslitelnou formou života členů malého a zdatného národa, zcela nepochopitelnému pro příslušníka těch generací, které plnily tytéž škamny před nějakými 15 až 20 lety. . . . »Při vší pestrosti zážitků ozýval se v mladých lidech, neschopných poctivé práce a neznajících vůle k práci té se přinutit, hlad po plných dojmech, po citu, jenž by opojoval, a po snu, jenž by vzrušoval. Škola, které byl dán úkol, aby s těmito mladými lidmi počítala jako s bytostmi schopnými vyvinouti určitou energii, podrobiti se určité kázni, ochotnými slyšeti mluvu fakt, zásad a pravd — byla v tomto případě opravdu pověřena dělati zázrak. Pro tuto mládež »škamny přestávaly býti lavicemi, určenými pro přechodný pobyt členů nejmladší generace, schopné jíti do života s novým výbojem, se vzdorným úsilím zbořiti starý a tvořiti nový svět, škamny se stávaly lůžní, ve které se stalo pomalu zvykem vysedět si pouhou vytrvalostí, obdařenou pohodlím a zábavou, tíživý postup až ke konečné metě, jež přestávala býti čestnou metou a byla pouhým mýtem, kterým se pouštěl kdekdo, dal-li se jen donutit ke splnění nejnutnějších podmínek.«

Dále autor vytýká zhrubělost, drsnost středoškolské mládeže jako následek koedukace a případně uvádí, že sloučením obou pohlaví pod společný krov školy stala se z jadrného veselí mládež pouhá psina. »Veselí, švanda, legrace, šprým, toť jsou staromódní pojmy z dob, kdy člověk se těšil ze života a vážil si ho. Psina, toť nový pojem pro člověka, který si neváží života, hledí se však ohlušit, aby naň nemusil myslet. Psina stůj co stůj — to je heslo mladých... Ale jak už v ovzduší třídy bylo, neřekl se vtip, nevyslovil se šprým, neudal žert, aby nečpěl smyslností. Blízko děvčat, která vnukají náladu k psině, působí jako vzněcující fluidum. Kam vstoupíš, postřehneš jeho vlnění.«

Spis Böhnelův byl sympaticky přijat a posouzen ve »Věstníku pedagogickém« r. 1928 v č. 5, jak po stránce pedagogické, tak umělecké. Knihu označuje kritik (čk) jako cenný dokument psychologický a sociální pro řešení otázky koedukační ve školství. Zjišťuje, že autor dospěl k týmž závěrům jako vědecké šetření: koedukace zklamala. Vytýká toliko jako závadu hromadění dokladů, což může čtenáře unavit.

Avšak stoupence společné výchovy nepřesvědčilo ani množství průkazného materiálu. Snažili se aspoň zeslabit váhu snesených dokladů, když nemohou fakt samých popřít.

Tak na př. již dříve citovaná A. Kantová v Časopise Čsl. obce učitelské* pochybuje o pravdě autorova výroku, že koedukace vede k porušení čistoty mládeže. Pochybuje, že příčinou uváděných výstřelků je společná výchova. Míní, že podmín-

* XII. č. 4.

kou zdatu je společná výchova od mládí, dále též pohlavní výchova, konečně parita mužů a žen ve sborech učitelských.

Ještě obšírněji a podrobněji se zabývá koedukací ve statí »Koedukace na škole II. stupně«.* Odůvodňuje její zavedení na reformních školách.

A. Důvody rázu psychologického. Prý se zjistilo, že obecná inteligence podle kvantity je stejná u hochů i dívek, po stránce citové a mravní jsou variace individuální, nikoli sexuální. Celkem: Pohlaví určuje jen nepatrně lidské chování.

B. Uznává fyziologické rozdíly ve vývoji u chlapců a dívek. Míní, že každé přímočaré oddělování mládeže by nikterak nevyhovělo zřeteli fyziologické odlišnosti ve výchově, ale nad to by potlačilo zřetele pedagogické. Oddělovati mládež jen v době pubescentní by rušilo výchovnou kontinuitu. Pro školu nejdůležitější faktor je intelektuální vývoj. Vývoj každého jedince je individuální.

C. Důvody rázu sociologického.

Demokracie, pohlížejíc k emancipačnímu ženskému hnutí, osvobodila ženu především politicky, a tím i dítě ženského pohlaví. Jako nemáme práva rozdělovati děti v jedenácti letech podle budoucího povolání, nemáme ani práva dávat zvláštní výchovu hochům a zvláštní dívkám v oddělených školách. Netřeba dbáti odlišnosti výchovy dívčí vzhledem k tomu, že všechna povolání jsou ženě přístupna. V jednotné škole je

* Reformní praxe školská, (Příhoda, Nykl), Ha-nus, I. díl, Praha 1936.

postaráno o diferenciaci podle zájmů. Koedukace se musí posuzovat ze širších hledisk (i politických).

Je-li nějaké nebezpečí při neustálém společenském styku obou pohlaví, vybudovaném podle nové morálky, nemůže škola před nimi zavírat oči a musí je řešit ve svých zdech. Právě ve škole jest možno se jim bránit převodem energie a jinými prostředky mravní výchovy. Škola podle pohlaví rozdělená jde mimo skutečný život, který provedl soužití mládeže v přerůzných formách. Nebezpečí trampingu se objevuje tam, kde není pro ni mravní přípravy a dlouholetého návyku. Oddělená výchova trhá přirozené sociální svazky a je tudíž nemorální.

Tvrdí, že na reformní škole II. stupně jsou dobré zkušenosti s koedukací za 4 roky. Děti se navzájem lépe hodnotí. Pile, svědomitost, solidnost v práci je s obou stran velmi oceňována. Pravdomluvnost a čestnost je všeobecně považována za významný rys povahy. Vzájemný vztah chlapců a děvčat má mravní základ reálný. Autorka to přičítá *pracovní metodě školy*, jež připouští možnost spolupráce, dále pak žákovské samosprávě. V ní se zúčastní hoši jako dívky; paritu mají obě pohlaví volbami zaručenu.

Vzájemné působení podle vlastního doznání žactva je příznivé. Kromě toho při správném vedení se tvoří jakési nepsané zákony vzájemné slušnosti, nutnost jakéhosi odstupu při všedním styku. Takové pravidlo na př. zakazuje, aby si hoch sedl na trvalo vedle děvčete do lavice, na výletě se s počátku oddělí hoši od dívek ve vlaku a teprve, trvá-li cesta déle, zúčastňují se obojí společenských her, zpívají spolu písně, vždy však jen

hromadně nebo ve skupinách, nikdy to nebývá jednotlivec. Není pozorovat zhrubnutí dívek.

Tomuto svědectví ubírá na přesvědčivosti tvrzením, že stane-li se nějaký případ přestupku sexuálního u žáka školy koedukační, třeba dokonce ve škole, ihned se to klade na vrub koedukace. Prý právě na školách oddělených dochází k výstřelkům, neboť není tu zábrany, jakou je přítomnost druhého pohlaví. Podobným způsobem ve smyslu pedagogického optimismu odmítá Kantová námitky proti koedukaci, nevyvrací jich však. Jedině správně zdůrazňuje, že i v koedukační společnosti musí být skutečná výchova. Odvolává se na Thorndikův výrok: »Nejdůležitějším znakem odlišností psychologických mezi mužem a ženou jest jejich nepatrnost.« Jest proti oddělené dívčí výchově, poněvadž by se tím porušila základní zásada demokratické organizace školské, již jest rovná příležitost ke vzdělání. Uvádí projevy dvou mladých mužů, patrně vysokoškoláků (z diskuse v »Národním osvobození« v srpnu 1933), podle nichž je prý dnes mnohem čistší vztah mezi mladou ženou a mužem; neposlední zásluhu o to má koedukace na školách.

Místo oddělených škol žádá, aby se organizace školská přizpůsobila žactvu, tedy jednotnou školu podle požadavku: stejná příležitost ke vzdělání všem. Domnívá se, že by bylo nesmírně těžko stanovit, co je vlastně míněno vyhraněným mužstvím a vyhraněným ženstvím. Zdá se jí, že námitky proti koedukaci vyplývají přece jen z přesvědčení o méněcennosti žen. Je prý málo jemné od vychovatelů jmenovat nový vztah mezi hochy a dívkami hned pohlavním napětím. Velikou většinou se může nazvat tento poměr erotikou a ni-

koli sexualitou. Dokazuje, že při správných podmínkách, totiž individuální a kolektivní výchově, usměrňování pohlavního pudu tělesným cvičením a sportem, koupáním, prací, zábavami a poučením, koedukace je prospěšná.

V závěru zdůrazňuje, že jest skoro všechno naše národní i střední školství koedukační, poněvadž jen koedukační školská soustava umožňuje rovnou příležitost k vzdělání pro dívky.

Žákovská samospráva jest zároveň účinným prostředkem koedukované výchovy. Bez účasti děvčat by byla žákovská společnost nepřírozená, poněvadž oba pohlavní protiklady, mužství a ženství tvoří společenskou totalitu.

Z důvodů právě uvedených pro koedukaci, jakož i námitek proti ní je zřejmo, že vycházejí z nesprávných a nepřesně stanovených předpokladů teoretických i nepřesně formulovaných důsledků. Na nich nemohou být vybudovány základy správné praxe. Na př. požadavek stejné příležitosti ke vzdělání pro všechny neodpovídá právě založení dívčímu, jež podle vyřešení E. Crounerové* vykazuje typy: mateřský, erotický, romantický, střízlivý a posléze intelektuální. Z nich toliko poslední, jenž vykazuje duchovní vůdkyně a ženy učené, jeví se smyslem pro abstrakci, zájmy pro filosofii a psychologii. Jemu tudíž vyhovuje mužský ráz dnešních středních i jiných škol. Avšak typ mateřský, jenž v poměru k jinochovi vykazuje největší rozdíly, nemá sklonů k abstraktním vědám. Pro erotický typ je doba dospívání neobyčejně nebezpečná. Dívkám tohoto typu chybí právě vyslovené dívčí vlastnosti: zdr-

* (Psyche der weiblichen Jugend).

žlivost, plachost, cudnost. Tímto založením jsou živlem krajně nepříznivým ve společné výchově.

Mám po ruce doklady o mravních úhonných, zaviněných koedukací na střední škole, velmi povážlivého rázu, jichž nelze uveřejňovat. Řada nepřistojností jde ovšem též na účet nové mravnosti, o níž se snaží Kantová dokázati, že znamená správnější vztah mezi ženou a mužem. Nedojde-li vždy vlivem dobré rodinné výchovy k vážným přestupkům v ohledu mravním, nelze přece jen zabránit, aby dívky vlivem školního prostředí nezdrsněly a nepozbyly duševních půvabů ženství. Měla jsem příležitost vyslechnout stesky několika mladých žen na tuto výchovu, již teprve příznivé okolnosti pozdějšího života musily opravit. Na přímé vybídnutí jedné z nich užívám tohoto svědectví jako dokladu.

Uvedla jsem již na příslušném místě svědectví z vlastní praxe i několika známých kolegů a kolegyn, že i na měšťanské škole koedukace má značné základy po stránce mravní. Kolega K.* pokusil se aspoň trochu poodhrnouti oponu, za níž se tají žárlivě střežený život dospívajícího mládí, anketou u žactva vystupujícího z měšťanské školy. Vzhledem k výsledkům šetření pronáší otázku, zda koedukace v letech puberty nemá více stínů než světla. Bylo by ovšem třeba více podobných pokusů na rozličných místech.

Kantová uvádí, že práce je důležitý regulátor pohlavního pudu. Cituje výrok T. G. Masaryka z Hovorů: »Já neměl kdy myslit na mnohé nezbed-

* Jak nás žáci vidí, Nové školy, VI. r., str. 130 a násl.

nosti mládeže, protože jsem se musel od 14 let sám živit. Vůbec pohlavní otázka se mně zdá hodně uměle a nepřírozeně vybičovaná literaturou, divadlem, novinami a vším možným.«

Výrok vsutku pravdivý, nemá však bez výhrady platnosti pro naši dobu poválečného uvolnění mravnosti u mládeže, která namnoze postrádá náboženské výchovy, jež uchovávala mravnost dřívějších generací. Mimo to chybí dnešnímu dorostu ještě práce tělesná. Školní se usnadňuje, neboť podle statistik projde střední školou až 70 procent slabě nadaných, v domácnosti a pro existenci se nepožaduje. Toť právě problém řešený též americkým smírčím soudcem B. Lindseyem v »Revoluci moderní mládeže«.

Je zajímavé, že krátce po vydání románu »Rasení« pojednávala se otázka koedukace téměř ve všech našich pedagogických časopisech. Ve Vychovatelských listech uveřejnil prof. D. Pecka článek »Koedukace na střední škole«, který mi připadá jako ohlas Böhmelovy práce. Jsou to bystré postřehy pedagoga a básníka po vnitřním životě mládeže, pokud jest ovlivněn společnou výchovou. Autor připomíná, že nelze pokládat tato pozorování za obecně platná vzhledem k mnohostvárnosti života. Souhlasí s jinde uvedenými náhledy, že koedukací je mládež ochuzována o ilusi první cudné lásky, zušlechťující bytost hochovu a idealisující všednost. Chlapci nic nezískávají společnou výchovou, dívky zhrubnou. Hájení a vnučování koedukace je podle autora svědectvím, že není tak dobrou a osvědčenou. Končí zjištěním, že kdyby ani nebylo jiných vad při společné výchově, zůstává v platnosti výtká neblahého působení v době vývoje, kdy je mládež tím vydávána

na pospas všem krutostem probouzející se smyslnosti.

Proti koedukaci vyzněly články v Časopise učitelů zejména v XXVIII. ročníku: M. Lánské (K otázce koedukace), M. Žlábkové (Mimikry), St. Janko (Koedukácia povodkyňou mravnej uvoľnenosti), Fiedlerové (Několik slov o koedukaci), Sokolové (Nevinnost žákyní koedukací a volnou konkurencí ohrožena). — Ředitelka Čermáková předvádí v témže ročníku výsledky šetření koedukace v Německu podle ankety Ehrensteinovy. V ohledu mravním dívky hrubnou, stávají se méně pořádnými, koedukace neprospěla v ohledu pohlavně mravním. Na škole ve Waldorfu (K. Stei-nera) není proti koedukaci námitek, ale tam jsou jiné poměry, vše je tam produševněno.

Ředitelka Žlábková připomíná, že příliš mladý učitel nebo profesor není na dívčím ústavu dobrým učitelem. Dívky bývají do něho zamilovány. Na chlapecké škole má být učitel, na dívčí učitelka.

K. Ohnesorg* je proti koedukaci na základě nepříznivých zkušeností. Prvotní nadšení pro ni ochabuje. V době pubertní je vývoj hochů zcela odlišný od vývoje dívek, je třeba různého postupu při vyučování i ve výchově obou pohlaví. Od počátku dospívání zájmy hochů a dívek jsou naprosto různé; to je nejvíce patrné při četbě. Vzhledem k různosti zájmů je třeba oddělené výchovy.

Avšak hlavní námitkou jsou etické důvody, v čemž se odvolává na svědectví mnohých, kteří sami prošli v době puberty koedukační školou a na ní učí. Není možno posuzovat mládež podle toho, jak se chová za přítomnosti dospělých. Blízkost

* K otázce koedukace (Školní reformy 1927—28).

druhého pohlaví je nebezpečná v době dospívání. Materiál, který o tom sebral, je čerpán z nejintimnějšího studentského života a takového druhu, že ho nelze ani otisknout. Nepochybuje, že mnoho zavinují velkoměstské poměry (pražské prostředí a t. zv. poválečná morálka). Připomíná, že ani v klasické zemi koedukace, v Sev. Americe, nejsou všichni spokojeni se společnou výchovou. Uznává ji za pouhou výpomoc z nouze, neboť jen jediný důvod jejích zastánců zůstane nevyvrácen, a sice finanční.

Nejvyšší úrovně je článek Skořepův, opírající se o psychologické zkoumání a přesně odpozorovaná fakta. Autor právem vytýká, jak se v pedagogice příliš operuje obecnými pojmy, jejichž obsah není řádně vymezen. Odtud mnoho nedorozumění v diskusi. Koedukace dětí 6—10letých je něco *zcela jiného* než koedukace 13—16letých a než soužití dospělých lidí obojího pohlaví. Vyslovuje se proti koedukaci v době puberty, kdy se vytvářejí typy žen a mužů, pro něž koinstrukce je nemyslitelná, neboť nelze současně vyhovět dvojím různým zájmům. Ušlechtilá závadivost se u pubescentů nedostavuje. Píle a prospěch imponuje velmi málo nebo nic hochům, dívky je napodobují. Shoduje se s Böhmelem v úsudku, že kdo nevidí této školní psychologie, je opravdu slepý. I když není koedukace příčinou erotického poblouznění, je aspoň k němu podnětem. Pro vzájemné poznání mužů a žen není koedukace téměř nic platná, neboť pubescent se liší značně od dospělého. Zkušenosti z koedukace jsou pro poměry v manželství bezcenné a nikdo se jimi neřídí. Souhlasí s Ohnesorgem v tom, že pedagog, jenž dovede pozorovat a zachycovat život dospívající

mládeže v koedukačních třídách, jaký jest, obyčejně zná doklady, jež nelze ani otisknouti. Tudíž nechť je mládež v dospívání naprosto oddělena.

Ještě důrazněji obhajuje autor své stanovisko v podrobné studii »Puberta«, jež byla tak příznivě přijata kritikou. Tvzení, že koedukace je přirozená, poněvadž je obrazem rodinného života, vyvrací poukazem na rozdílnost života rodinného a školního. Ostatně právě v životě jsou pohlaví od sebe oddělena, jako učňové v dílnách, horníci v dolech, železniční zřízenci atd. Mimo to škola a rodina jsou instituce naprosto rozdílné. Zlo plynoucí z koedukace se zvyšuje, je-li ve třídě dívka zvláště hezká, neboť mezi hochy vzniká mnoho řevnivosti, sváru, závisti a nepozornosti pro ni; nehezká je vydána posměchu, vtipu a zlomyslnosti chlapecké. Je pravda, že v koedukační třídě dívky se naučí bránit se chlapcům, ale za jakou cenu!

Oddělenou výchovou je usnadněno vyučování, jež může být přizpůsobeno dívčím potřebám. Nelze vážně namítati, že by odděleným vyučováním byla dotčena rovnoprávnost pohlaví. Ostatně jest v zájmu žen, aby nestály o úplnou rovnoprávnost. Tím, že stojí jaksi stranou veřejného života, lze vysvětliti, proč jsou lepší než muži. Jsou nositelkami dobra, v jejich odloučenosti je záruka mravnosti. Jejich dokonalost musí tkvít v citu a srdci, v čemž se dovolává výroku Claparèdova. Ke konci shrnuje, že koedukace je v dobách puberty škodlivá, při nejmenším neprospěšná.

Z ostatních autorů, kteří se zúčastnili diskuse, zahájené Školními reformami o koedukaci, byli J. Čáp a J. Korejs výše uvedeni jako její zastánci.

O koedukaci, jak na ni pohlíží žáci, pojedná-

vá ředitel ústavu v Neuzelle dr. Moltman (Deutsche Mädchenbildung VI. r. 1930).

Žáci zodpovídali dotazník, nemajíce tušení, k jakému účelu. Výsledky jsou zajímavé. Větší počet mladíků než dívek se vyslovuje proti koedukaci. Projevy mladších žáků prozrazují, že i pro mladistvé znamená koedukace nebezpečí po stránce mravní. Tak na př. dva třináctiletí hoši si pořizují statistiku děvčat podle krásy, jiný zas píše o zájmu pro nejkrásnější děvče. I děvčata doznávají, že se značně zajímají o hochy a že je to těší, zamilují-li se do nich. Z toho autor odvozuje, že by bylo mládeži lépe v oddělených školách. Koedukace není žádný buď — anebo problém.

Referent o tomto článku A. Juppa v Měšť. škole* tvrdí, že uvedené s příslušnou rezervou platí toliko pro střední školy, kdežto pro měšťanské školy má prý koedukace oprávnění. Nicméně pokládá za zajímavé, dát podobný dotazník žactvu měšťanských škol. Podle svých zkušeností s koedukací ve III. třídě měšťan. školy za 5 roků mohl tvrdit, že dívky samy až na malé výjimky dívek neukázněných a výstředních, nestojí o společnou výuku a výchovu z důvodů rozdílných zájmů i stupňů vývojových, ale též mravních. Prospěch žákyň za odděleného vyučování dobrý až velmi dobrý nápadně poklesl v třídě koedukační. Rovněž chování dívek se zhoršilo. Totéž platí ještě větší měrou o koedukaci ve IV. třídě měšť. školy (jednoročním učebním kurse) v různém prostředí podle mně dodaných zpráv a vyšetření ze 3 škol.

Na studie Krogh-Jensenovy se odvolává též dr. Ladislav Kratochvíl v článku »Tempo dětské-

* 1930, r. XXXII., 15.

ho vývoje a koedukace».* V úvodu připomíná, že nutno dobře odlišovati koedukaci zaváděnou z důvodů hospodářských a techniky školního života od koedukace, která má nějaké hlubší ideové zdůvodnění. Takové ideové důvody v zemích anglosaských a evropských byly: ženské hnutí za zrovnoprávnění ženy, jindy ohledy sociální, jinde demokratizace země. Každý z těchto důvodů má zajisté svou váhu, jako ji mají i americké důvody hospodářské a technické. Ze všech je zřejmá složitost hledisk, ke kterým nutno přihlížeti při konečném posuzování koedukace. Konečné řešení koedukace bude ještě dlouho tvrdým oříškem a bude záležeti v hierarchickém uspořádání všech těchto důvodů tak, aby zřetele vnější byly podřízeny zřetelům výchovy a školy.

V závěru ukazuje, že podle uvedených výzkumů je nepřesné rozdělovati žactvo obou pohlaví jen podle fyzického věku a nepřihlížeti k rozdílům, které působí jeho pohlavní vývoj. Neplatí to jen o koedukaci, kde je třeba zvlášť toho dbáti. Velmi případně připomíná, že i tam, kde jsou obě pohlaví vyučována a vychovávána odděleně a mají vlastní školy, není dosti dbáno všech odlišností, které působí rozdílný vývoj každého pohlaví. I samostatné dívčí školy jsou do značné míry jenom školami chlapeckými, dívky do nich chodící nevyužijí podle dívčího vývoje náležitě výhod, kterých jim poskytuje samotná organizace dívčího školství. Při dívčím školství totiž neběží jen o to, aby v kritických letech byla vychována obě pohlaví odděleně. To je nepochybně též důležitá okolnost, ještě však důležitější je, aby celá

* Časopis učitelek, 1933.

organizace školská svým vyučovacím programem i svým výchovným působením byla skutečně přizpůsobena charakteristickému dívčímu vývoji a jeho proměnám, které jsou v tělesném i duševním vývoji chlapeckém i dívčím.

Dodává však, že nechce ani otázku koedukace ani úpravu samostatného dívčího nebo chlapeckého školství tímto příspěvkem rozhodovati, neboť věc je složitá a záleží na mnoha činitelích, které všechny nutno pro konečné rozhodování uvážit.

Námítky proti koedukaci po stránce výuky uvedl prof. J. Čeněk v článku Koedukace.* Poukazuje rovněž na studii J. Krogha-Jensena: »Der Unterschied in männlichen und weiblichen Entwicklung und seine Bedeutung für die moderne Koedukationsfrage.« Proti společné výchově obou pohlaví nebylo by námitek, souhlasí s přirozeným stavem lidské společnosti a projevuje se nejlépe v životě rodinném. Ale ve škole jde o výuku. Při vývoji jsou tři problémy: morální, fyziologický a psychologický. Křivky vzrůstu po stránce fyziologické jsou typicky odlišné u obou pohlaví. Puberta přesně souhlasí s křivkou vzrůstu nejen svou dobou, ale i svou povahou. U hochů probíhá pomaleji a klidněji, u děvčat jsou odchylky fyziologické, často i zjevy vysloveně chorobné. Dívka je dříve duševně zralá. Chlapci jsou opožděni ve vývoji o 2—3 léta. Není tudíž žádoucí, aby byli společně vyučováni touž metodou a za týchž okolností. Nelze provést takovou výuku, aby hověla jedněm a nepoškozovala druhých. Vý-

* Střední škola, 1924.

uka musí býti u hochů i děvčat různá, také intenzita vývoje musí býti respektována.

K tomu dodává prof. Čeněk: Hoch se vyvíjí k mužnosti, dívka k ženskosti. Hoši nerozumějí dobře děvčatům stejného věku, jejich zájmy jdou jinam. V přestávce se oddělují. Problém koedukace byl řešen kruhy feministickými na základě důvodů náladových, politických i společenských se zabarvením módní pokrokovosti. Nyní nastoupí přísně vědecké šetření.

V přednáškách, pořádaných Masarykovým lidovýchovným ústavem v listopadu 1931 o koedukaci na střední škole, vyslovili se oba řečníci: ředitel Čeněk a profesor Böhnel proti koedukaci.

Ředitel Čeněk mluvil z přesvědčení o škodlivosti koedukace. Uvedl, že střední školy jsou fakticky koedukační, neboť ze 300 středních škol jest jen 26 dívčích. Třebas američtí psychologové zamítli typy, je přece určitý typ mužský a určitý typ ženský. Tudíž bude nutno dělat také ženské osnovy. Cílem školy je výchova k vyhraněnému mužství a vyhraněnému ženství. Pubertu — revoluci v hodnotách mravních — bude třeba respektovati v osnovách. Co se týče mravní stránky koedukace, nevěří v mravní povznesení hochů. Říká se, že u chlapců odstraní ostýchavost, ale té ostýchavosti není. Škola je dílna, a má-li se tam pracovat, je s prospěchem, aby žáci byli odděleni.

Že na severu mají koedukaci, z toho nic pro nás nevyplývá. Seveňan má jiný temperament než člověk z jihu. Problém koedukace prohlásil za vědecky sporný. Ale naši školští praktikové se naň dívají skepticky, neboť spíše škodí než prospívá. O mravních úhonách nechce mluvit, je třeba o

tom vykonat řádné statistické šetření. Koedukace je vlastně jen opatření z nouze.

Řeč profesora Böhnela zněla ostře proti koedukaci, již označil jako nejšpatnější a nejškodlivější opatření výchovné. Uváděl: 1. Administrativní potíže (oddělené záchody, zvláštní dívčí tělocvik, dívčí hygiena). Děvčata ve skutečnosti nemají rovnoprávnosti, je jim určena zvláštní chodba, zahálají v době tělocviku chlapeckého, toulají se sama. Onemocní-li děvče, nebývá poruce vhodné pomoci. Žactvo se odděluje v biografech, v aule, v tělocviku, hrách.

2. Vzájemné působení je hrozně problematické. Záleží na třídě a jejím složení. Je případ, že jedno děvče mezi třiceti hochy je respektováno, jinde dvě děvčata mezi chlapci natropí mnoho zla. Je směšno mluvit o kladném působení. Hoši bývají často zralější než děvčata, mívají širší rozhled, děvčata je jen zdržují v pokroku. Dívky bývají nejhorší materiál.

3. Při koedukaci není možná spravedlnost a rovnoprávnost. Hoši jsou zkoušeni na známku, dívky se tomu vyhnou výmluvami na nemoc nebo indisposice. Některé z dívek se vymlouvají do nekonečna na periodické indisposice.

Každé poučení v ohledu pohlavním je nemožné. Profesor se před dívkami ostýchá, jinak by se jim jevil cynický. Bylo na př. třeba promluvit o studentské lásce, prostituci, pubertě — ovšem za nepřítomnosti děvčat.

4. Zájem o pohlaví je koedukací zbytečně probuzen. Koedukace je konec ilusí. Možno mluvit o vypleněných duších, o konci romantiky. Někdy děvčata v době své indisposice jsou tak lehkomyšlná, že to budí pohoršení. Učitel stře-

doškolský je bezmocný v případě úrazu, indisposice. Jak to zjišťovat? Běda učiteli, má-li sympatie žaček nebo jedné žačky. Nepřátelství ostatních a zaujatost proti profesorům stoupá.

Škola nemá možnost vychovávat, vzdělávat jen, je to dílna. A jako v dílně je v zájmu práce, aby byla co nejméně rušena, i ve škole se musíme vyhýbat rušení práce. Koinstrukce jest společné vysedávání ve škole. Není pravda, že se koedukace vžila, že se stala všeobecně uznávanou. Sám pojem koedukace je nesmysl.

Ředitel Pithardt žádá,* aby byla zrušena koedukace na středních školách, poněvadž pokus s ní se nezdařil. Dnes jsou též jiné cíle a ideály dívčího vzdělání než koedukace. V článku »K otázce koedukace**« vyslovuje kategorický požadavek v pojednání o výběru žactva, aby mezi chlapce se nepletly dívky a naopak.

Zdá se, že otázka koedukace na střední škole u nás jest v teorii rozřešena. Na dotaz ministerstva školství a nár. osvěty se vyslovilo proti ní šest sedmín, tedy převážná většina profesorských sborů.

Rovněž Zem. ústřední jednotu učitelek v Praze záhy po převratu (roku 1919) se vyslovila nepříznivě o koedukaci z důvodů didaktických i výchovných, a též spolek něm. učitelek v *Lehrerinnenzeitung* r. 1930.

Hygienické důvody proti koedukaci uvádí E. Čapek.*** Vytýká, že při rozsáhlé míře koedukace,

* *Střední škola*, 1928, str. 221.

** *Pedagogický věstník*, 1930, 4.

*** Nač se zapomíná při reformě školské, *Národ. listy*, 17. ledna 1930.

lépe řečeno koinstrukce, nikdo nekontroluje jejich zdravotních účinků, netáže se, je-li vůbec spravedливо narážet dívky na kopyto osnov myšlených původně výhradně pro hochy, nikdo není oprávněn ani povinen zkoumati, zdali úporným seděním a stlačováním vnitřních orgánů v době dospívání neohrožujeme zdraví budoucích matek a dětí nenarozených. Ještě důrazněji prohlašuje na anketě, konané minist. školství a nár. osvěty od 8.—12. dubna 1929: »Ať jsou názory o koedukaci jakékoli, jistě s hlediska lékařského a pedagogického není rozumné, aby osnovy byly úplně stejné pro hochy a dívky. — Koedukace, vlastně koinstrukce, nebyla u nás zavedena z nějakých pedagogických důvodů, nýbrž pro úsporu. Lycea byla přeměněna mechanicky v reformní reál. gymnasia a nyní dívky mají od II. tř. rýsování a deskriptivní geometrii.« Připomíná též protesty saské lékařské komory proti přetěžování dívek na středních školách. Zmiňuje se o sebevražedných pokusech mládeže v souvislosti s otázkou koedukace.

Didaktické a zdravotní důvody nutí stát k zakládání zvláštních dívčích ústavů. Těch je v republice naší dosud málo: reálných čsl. gymnasií 11, ref. reál. gymnasií 9, něm. reál. gymnasií 11.* Německých středních škol je poměrně více, poněvadž Němci uznávají závady koedukace.

Na neblahé zkušenosti z koedukace po stránce mravní poukazují pedagogové i laici. Dr. Guth o tom praví: »Kdysi student ve společnosti dívek zjemněl ve svých mravech, dnes dívka ve společnosti mladíků hrubne a studium dodá jí zříd-

* Kapitoly skoro malého věku, str. 26.

ka jemnosti. Je-li prospěch z koedukace, není na straně dívek.»

O povážlivějších stínech jejích po mravní stránce se nedávno vyjádřil pseudonym —Tis— v časopise »Život«.:* »Dívky bez dozoru ve vyšších třídách jsou středem vilných pohledů a sprostých vtipů spolužáků, jsou-li hezké. A tak následkem koedukace vycházejí nám ze středních škol ženy mravně pokřivené, hodící se jenom do úřadu za podlízavé sekretářky starších pánů šéfů.»

Kromě Böhnelovy knihy i román V. Neubaera »Osada mladých snů« obviňuje koedukaci z mravních poblouznění mládeže. Práví na str. 42.: »Generace, která posadí ve školách do lavic vedle sebe dospívající chlapce a děvčata, aniž by uvažovala o všech důsledcích svého činu, nemá křičeti a lomiti rukama nad zkázou mládeže. Ona má přemýšlet, jak by opět vychovala v muži úctu k ženě a v děvčeti plachou cudnost.»

Jak již zmíněno, přísluší Böhnelovu »Rašení« zásluha, že naše pedagogické časopisy jaly se věnovat pozornost otázce koedukace hojnější měrou. Ale i jiné časopisy zabývají se od té doby všestranněji tímto problémem jako jeho odpůrci. V »Nové síle«, orgánu žen národní demokracie, byl r. 1929 ve dvojčísle 6—7 uveřejněn článek »Ženy na stráž!« pod šifrou J-ová, namířený proti koedukaci z důvodů mravní výchovy. Pro jeho zajímavost po stránce psychologické i znalosti školských poměrů neváhám citovat podrobně. Autorka je si vědoma, že »zasněnost dívek v době puberty hochům imponuje instinktivně a u dívek probouzející se erotika chová pro hochy

* My mladí, Život XVI., 2. č.

obdiv dosud nepoznaný, který roste poznáním, že žákům nejsou lhostejnými. Tak koedukací a blízkostí hochů děvčata předčasně vyspívají, vášeň je osedlává a dětství, ten krásný květ opravdového mládí — umírá. V přírodě je nám líto každého květu, který brzo povadl. Také dospívající dívka je květem. Jeho krásou mládnou ustananá matka a přeje si, aby její nadost trvala dlouho. Vaše přání, milé maminky, bude splněno, budete-li s námi pečovat o to, aby váš dorost zůstal dlouho dítětem. Koedukace hřeší proti mládí a je pro morálku i vědu nezdravá. Dívčí hrdost zlomí a posvátný pyl ženství setře. Jí se úcta k ženě neposílí, čehož dokladem jsou mnohé naše ženy venkovské, na něž zpravidla hledí muž jako na lacinou pracovní sílu a na tvora bez duše a rozumu.

A pojednou v řadách učitelů se usiluje o zrušení oddělené výchovy školní také v městech a míní se zavést »diferencovaná škola koedukační« pro všechnu školní mládež do 15 let. Koedukace tato prý se umožní tehdy, až se docílí odluka školy od církví. V jaké souvislosti je, prosím vás, koedukace a odluka školy od církví? Kam to spějeme? Zavádíme reformy — jako je zamýšlená všeobecná koedukace škol národních — jako novinku a pokrok, a zatím jdeme zpět, nestavíme, ale boříme osvědčené a dobré!« Autorka upozorňuje na pozadí snah o zavedení koedukace a parity ve sborech učitelských. Jsou to zájmy hmotné a stranické. Není v zájmu výchovy, aby vyučování na chlapeckých školách i na stupni nejvyšším obstarávaly učitelky, a na dívčích zase vyučovali učitelé. Vybízí, aby matky o tom všem uvažovaly a hleděly zakročit.

Uvádí posléze, jak pochybené jsou výsledky

koedukace vzhledem k ženinu určení. »Koedukace má se prý docílití »sblížení« hochů a dívek. Nedostaví se však předčasné zevšednění a nasycení? Vždyť dívka i žena musí býti v očích mužů bohyní — ideálem, aby umožněn byl vnitřní růst mužů. Doposud byla hybnou světovou pákou a mužovou inspirací jen a jen žena ušlechtilá, žena velická. Žena, která od mládí si osvojovala hrubé způsoby, potlačovala krásu ženství, přestává býti žádoucím ideálem. Stane se mužátkou a nebývá ceněna. Toliko žena jemná, hluboké duše, a žena vpravdě vzdělaná, s posvátným ženstvím, může býti dárkyní lepších zítřků, neboť zůstane jistěnkou dorostu a mužů... Takových žen vyžaduje šťastný život rodinný i užitečná práce lidské společnosti.«

Potudí pokroková autorka. Článek ten můžeme i my podepsat. Není mi známo, byl-li podnětem k akci ve veřejnosti, ale vyvolal odezvu ve vrstvách matek, jimž byl určen, aspoň v jednotlivých případech. Nasvědčuje tomu článek Marie Příleské téhož roku v »Nové síle«, uveřejněný pod názvem »Otrávené prameny«, v němž uvádí podle zjištění rodičů, jaká nebezpečí a úhony v ohledu mravním zavinuje koedukace na střední škole, k němuž přispívá dnešní móda.

Zarážející fakta o bloudění mládeže v ohledu sexuálním uvedl dr. G. Daněk na V. sjezdu pro výzkum mládeže v Brně 1933. Ovšem nepřičítá jich na vrub společného soužití mládeže obojího pohlaví na středních školách, nýbrž na vrub nedostatečného poučení pohlavního. V klasické zemi koedukace, v Severní Americe, není v tom ohledu lépe. Romány světoznámých autorů Američanů: Lewise Sinclaina, Dreiser a Uptona

Sinclaira, vesměs kandidátů a laureátů ceny Nobelovy, podávají zarážející doklady o mravnosti doma, lépe řečeno, o jejím nedostatku. Zajímavě, že zmínění autoři vytýkají mnoho nedostatků též americkému školství. Ještě v temnějších barvách podává obraz mravní spousty mezi americkou mládeží Ben Lindsey, smírčí soudce v Detroit, knihou »Revoluce moderní mládeže«. Jde o dívky 14—16leté, ale též ve věku 11—12 roků. Bohužel, poměry velkoměstské u nás nejsou o mnoho lepší. V době zájmu o senační t. zv. Krantzův proces v Německu před 9 roky, jímž byla na světlo vynesena úžasná mravní špína, přímo zvrhlost mezi mládeží zámožných vrstev, řekla mi známá mladá lékařka na základě zkušeností z vlastních studií, že naše středoškolská mládež z týchž rodinných poměrů propadá stejné zkáze.

Za chyby mladistvých provinilců činí Lindsey zodpovědnou nejen americkou rodinu, rozvrácenou zejména v době situovaných vrstvách, ale též americkou školu, kterou naši reformátoři berou za vzor; ovšem i celou kulturu dneška, vydražďující žádosti. Lindsey neví si jiné rady, leč dáti mládeži svobodu, jež nezakazuje, ale mluví toliko o nedovoleném. Dále hlásá novou mravnost, lépe řečeno její uvolnění. Výstižně odsoudil podobné snahy sv. Otec Pius XI. okružním listem »O křesťanské výchově« těmito slovy: »Vychovatelé a filosofové v potu tváře shánějí nový všeobecný mravní zákoník pro mládež, jako by nebylo přikázání evangelia, jako by nebylo přirozeného zákona, jejž Bůh vložil a takřka vtesal do lidského ducha, prohlásil zdravým rozumem a sám ještě desaterem potvrdil.«

Naši reformisté dosud nezašli tak daleko jako

Lindsey. Leták ředitelství dívčího reálného gymnasia v Plzni, otištěný 29. VII. 1930 v »Národ. politice«, nasvědčuje tomu, že byl rozpoznán nejen pramen zla, ale hledají se též prostředky k nápravě daleko přiměřenější, než výstřední Američan nalézá. Je to návrat k oddělené výchově a vyučování ve školách.

Též v institucích mimoškolních, kde byla dosud zavedena koedukace, pohlíží se na ni kritičtěji než dosud. Tak v poradně Zemské prázdninové péče jednalo se o tom, je-li s prospěchem zřizovati prázdninové osady koedukační. Fr. Vokub jest proti jich zřizování pro děti 12-15leté, poněvadž jsou různé konstituce tělesné i duševní. Mimo různost vývoje vadí tu koedukaci, že jde o děti z vrstev sociálně nejslabších, kde obyčejně nejsou spořádané poměry, takže sklony dětí mohou býti přímo nebezpečné. Navrhuje tudíž zřizování oddělených osad.

Na II. sjezdu pracovníků v poradnách pro volbu povolání v Praze ve dnech 10.—12. dubna 1927 bylo zjištěno na základě vyšetřování, provedeného poradnami, že jsou ve všech téměř předmětech učebných (mimo počty) velké rozdíly co do pohlaví, jež svědčí proti koedukaci. Z mravních důvodů vyslovuje se proti koedukaci dr. O. Kádner v Základech ob. pedagogiky a dr. Urban O lepší výchovné cesty. Ministr školství dr. Štefánek roku 1929 ji označil za nouzové zařízení z úsporných důvodů.

Naše literatura postrádá, jak bylo již uvedeno, soustavných prací o koedukaci a koinstrukci, jimiž oplývá zejména německá pedagogická literatura. Ale i z příležitostných projevů a článků, které řeší tento problém, vysvítá, že poslední dobou na-

stává obrát v pedagogickém myšlení a nazírání. Na př. v anketě časopisu Úhor r. 1931 doznává se tato změna, pokud se týká výchovy dívčí literaturou. Dříve stáli kritikové na stanovisku, že je umění jen jedno, tedy dobrá kniha pro mládež také jen jedna. Potírala se nebo aspoň ignorovala zvláštní dívčí literatura, což souviselo též se zavaděnou a podporovanou koedukací na školách vůbec. Mluvila tu pedagogika přímočaře a nekompromisně. Avšak zapomnělo se na psychu, která je jiná u chlapce a jiná u dívky, ba stává se již před dospíváním značně odlišnou u obou pohlaví. Zjišťuje se čím dále tím více, že jsou to povahy odlišné, že dívka i hoch mají oba jiné záliby také ve čtení, dokonce že již tato odlišnost počíná ve věku 8 let. (B. Frey.) Zdá se tedy, že je potřeba revidovati starý názor a objasniti celou otázku dívčí četby tak, jak vyžaduje psychologie čtenáře, vývoj poměrů a nutný pokrok ve všem.

Zkušenosti a bližší poznání dívčí psychy přivedly i některé z našich pokusníků ke změně jejich optimismu vzhledem ke společné výchově hochů a dívek ve škole. Kolega Žitný doznává v líčení zážitků ve své pokusné škole:* »... posléze jsem pochopil, že odpověď nedostanu prostě proto, že jsou věci, jichž děvče muži nepoví... A ve se, pouhým nařízením, dávejte si jen učitele muže k dospívajícím děvčatům!«

Společný pobyt jeho s dětmi o prázdninách v Luži alespoň dvě věci mu znova ozřejmil a potvrdil: »... že koedukace v nové činné škole má mnohem více překážek a nebezpečí, než ve škole

* Dravým proudem života.

staré, a že od učitelů u děvčat (a podobně asi také od učitelek u hochů) žádá velmi mnoho pozorného taktu i jemnosti v četných situacích, kdy jediné slovo, jediný pohled mohly by na padlém rozbít dětskou důvěru, bez níž ve škole nelze žít ani pracovat.«

O mravním nebezpečí tohoto rázu, totiž spíše se strany profesorů než žáků, zmiňuje se i Pierre Mendousse (*L'âme de l'adolescente*). Sama měla jsem příležitost vyslechnout nejeden stesk rodičů, zejména matek v té příčině. Snad tyto nežádoucí zjevy svádějí k nespravedlivému generalisování, že se dívkám nadržuje při třídění, jak se o tom zmiňuje dr. Tauber ve *Vychovatelských listech XXXV. (Stíny koedukace)*. Již K. Žitný zjistil ve své pokusné koedukační třídě žárlivost hochů vůči dívkám, když ony spíše vyhověly požadavkům čistoty, pořádku i kázně. Toto spravedlivé ocenění pokládali chlapci za nadržování dívkám. Též v časopise pro obč. nauku a výchovu ročník X. všímá si K. Kylián této odezvy sexuálních vztahů. Chlapci bývají toho mínění, že se děvčatům nadržuje, protože učitelé je mají radši.

Úhmem možno říci, podle dnešního stavu vědy, že přibývá výsledků zkoumání proti koedukaci a koinstrukci. Přibude jich tou měrou, již se bude uvažovati o problému v celém rozsahu. Po díle Hanny v. Pestalozza »Der Streit um die Koedukation in den letzten 30 Jahren in Deutschland«, vydaném roku 1922, pedagogická literatura v Německu obohacena sborníkem düsseldorfských jesuitů, pod názvem *Geschlechtentrennung oder Geschlechtermischung*, jenž podává pěkný rozhled po celkovém řešení otázky, využívá současné literatury a všech dnešních názorů v širo-

kých souvislostech, jak dosud nebylo o témž tématu psáno. Problém se řeší s hlediska vědeckého výzkumu dítěte, s hlediska právních základů školství, podle statistických výzkumů a závěrem posléze celkový problém koedukace v lidské kultuře vůbec. Přihlíží ovšem ke stavu školství v Německu.

Sborník vymezuje pojem koedukace i koedukace jako pedagogické práce se zřetelem k cílům ze společné výchovy a výuky vyplývajícím. Prvním popudem k tomu byla rodinná výchova dřívější, totiž při větším počtu dětí v rodině, též při sousedských a přátelských stycích. Venkovské školy jsou rovněž koedukační, jako u nás (v Prusku totiž 60—90 procent všech škol). Nebyly při tom zjištěny zvláštní nevýhody, dokonce je zařízení uznáváno jako prospěšné. Naproti tomu ve Francii jsou i na těchto školách dívky odděleny od chlapců, takže je tam většina jednotřídek. U nás podle statistiky z roku 1935-36 z 1973 měštanských škol bylo 887 koedukačních (45 proc.), a smíšených 517 chlapeckých (26.2 proc.) a 569 dívčích (28.8 proc.). Z 15.257 obecných škol byly všechny koedukační a smíšené až na 592 chlapecké a 613 dívčích. Obecné školy, podle pohlaví rozdělené, byly vlastně jen v zemích českých, z toho 393 chlapeckých a 494 dívčích v Čechách. U našich Němců se těší poměrně větší oblibě školy oddělené podle pohlaví, sami mají 173 chlapecké a 192 dívčí.

Lietzovy ústavy (Landererziehungsheim) zamítají koedukaci. Neměly nepříznivých zkušeností, že by došlo k nepřístojnostem. Ale pozoruje se při koedukaci jakási dráždivá atmosféra; hoši a dívky stále jsou nuceni bráti zřetel k druhému pohlaví,

i ti, kteří se staví nevšímavými. Bez koedukace jest ovzduší mnohem klidnější a k práci vhodnější. Horlení pro koedukaci prý přestává být velkou pedagogickou módou. (Z článku Heichertova ve sborníku od Alfr. Andreesena »Das Landererziehungsheim.)

Rousseauovský optimismus odstraňuje námitky proti koedukaci se stanoviska mravního. Dr. Příhoda se o tom vyjádřil takto:* »Poněvadž se také empiricky a deduktivně dá soudit na prospěšný mravní vliv soužití hochů a dívek ve škole, školský organisátor důsledně provádí koedukaci obou pohlaví a mimo některá ruční či technická zaměstnání také koinstrukci hochů a dívek.« Mnozí z dnešních zastánců koedukace se domnívají, že právě tím se odstraní sexuální dráždivost.

Etický význam problému, jak se zdá, není v mravním ohrožení, poněvadž může býti zcela nebo částečně odstraněno přiměřenou kázní, nýbrž v šetření přirozeně nutných rozdílů v bytosti obou pohlaví. Nutno rozřešiti tyto otázky:

1. Jsou přirozené rozdíly mezi mužem a ženou a nikoli toliko vlivem prostředí? Jsou tyto rozdíly v každém stupni vývoje nebo jen v určitém období?

2. Jsou tyto rozdíly nějak cenné, ať pro vývoj osobnosti nebo spolupůsobením obou pohlaví v kultuře?

3. Jsou rozdíly prokázaně cenné ohroženy společnou výchovou nebo je koedukace jich vývoji přízniva?

Psychology, jako na př. P. Mendousse, José

* Rationalisace, str. 165

Ortega y Gasset, Thoma Angelika Walter a j., ba i v Schillerově písni o zvonu byly zjištěny rozdíly, jevíci se již záhy. P. Mendousse je charakterisuje takto: Dívky užívají více paměti než hoši, dají se snadněji vésti, jsou svědomitější, vytrvalejší, mají intuici a větší zájem o praktickou stránku otázky, jsou nadanější pro studium jazyků, zvláště jde-li o překlady z mateřštiny a o slohové práce. Mají však méně vědecké zvědavosti, méně rozumové logiky, méně osobitosti, méně sklonu ke zvláštnostem a při překladu z cizí řeči do mateřštiny často ztrácejí vztah mezi oběma texty. Jsou příliš emotivní, aby mohly pozorovat přesně a nestranně, neodlučují hlavní věc od věci vedlejší, nemají rády objektivní metody a těžko se obejdou bez učitelova vedení. Mendousse se ohražuje proti tomu, aby nikdo v těchto úvahách neviděl snad tvrzení o duševní méněcennosti ženině. Naopak: nejnovější zkoumání dokazuje, že ženský mozek je poměrně nejvyvinutější. S Mendousse se shoduje José Ortega.

Mendousse uznává, že ženská citlivost může jenom získati, ať jde o výchovu nebo o rodinný život nebo o sociální práci, je-li osvícena a doplněna přesnými znalostmi lidí i věcí, uvědoměním si všech nebezpečí i přirozených zákonů, jejichž neznalost se nedá vyvážit ani největší oddaností. Ale nesmíme ovšem v dívce zabíjet ženu a dělat z našich studentek nepodařené muže. Je nutno jíti ve stopách přírody, podříditi vyučování mentalitě žákově. Když vychováváme dívky jako hochy, vydáváme se v nebezpečí, že z nich uděláme nepovedené chlapce, kteří se budou vyhýbat všem čistě ženským funkcím. Třebas jsou výsledky dívčího studia velmi pěk-

né, nemohou naplnit všechny jejich život, dokud tu není zahrnut i život v rodině a mateřství. Ani stát by nemohl dobře existovat, kdyby je výchova odváděla od jejich domácích a mateřských funkcí, místo aby jim dovolovala plnit je s maximální výkonností. Ve všech dívčích školách by se měla zavést nauka o domácím hospodaření, o výchově dítek a jiných podobných oborech; ale vedle toho by se mělo při každé příležitosti poukázat na to, jakou důležitost mají matky pro stát.

Psychology byla zjištěna nutnost silné polarity mezi mužem a ženou, aby vzniklo šťastné manželství. Otázka, vede-li koedukace k zachování přirozených rozdílů, je vyšetřována na základě zkušenosti v zemích, v nichž je po léta zavedena, jak výše uvedeno. Paul Geheeb ve svém ústavu v Odenwaldě vykazuje nejlepší výsledky koedukace; řada cenných manželství vzešla z jeho školy, avšak pro všeobecnou platnost úsudku by měla zpráva cenu, kdyby vyplývala ze zkušenosti, trvající aspoň po jednu generaci.

Koedukace v amerických školách (i řádových) vytvořila nikoli pravé muže a pravé mladé ženy, nýbrž míšence. Tím vysvětlují amer. národohospodáři vysokou cifru tmnějších rozvodů. Tyto zkušenosti vedly v Americe k výroku: Zapomnělo se, že otcovství je něco jiného než mateřství. Ortega z toho vyvozuje, že kulturní vývoj ženy má odlišný charakter od kulturního vývoje muže. Muž chce v politice, vědě, umění a technice vykonati věci dokonalejší, žena zdokonaluje sebe.

Zkušenosti v Německu nesvědčí pro koedukaci podle zmíněného sborníku »Geschlechtertrennung oder Geschlechtermischung«. Kniha pojednává též o právním stavu koedukace v jednotlivých

zemích německých a družích škol. Jeví se v tom pozoruhodné rozdíly. Po vydání knihy (r. 1933) se tento stav změnil ministerským výnosem z 12. února 1935, jímž byla na středních školách v Německu koedukace zrušena. Zůstala omezena na dívky, jímž byla dříve povolena. Na příště musí být dívky oddělovány od hochů všude tam, kde jsou měšťanské nebo jiné dívčí školy, na nichž se dívkám může dostatí vzdělání, odpovídajícího lépe dívčímu duchu. Výjimky může povolití jen ministerstvo vyučování podle zprávy v *Erziehungsrundschau*, 1934, str. 249. Sborník se zabývá dále řešením otázky, vyžadují-li dokázané rozdíly pohlavní oddělené výchovy. Ohledně psychologických rozdílů není dosud naprosté shody. Citován výrok Vaertingův: »Dvojitá pohlavnost lidstva dává duši každého člověka dvojitou tvář. Mužská psychika reaguje na muže zcela jinak než na ženu a ženská psychika reaguje rovněž rozdílně na obě pohlaví. Vlastnímu pohlaví se ukazuje duše ze své sexuálně neutrální stránky, druhému ze sexuálně zabarvené. Kdykoli vejdou osoby různého pohlaví v duševní styk, možno počítati s vlivem sexuálním.«

Výtěžky zkoumání kvalitativních a kvantitativních rozdílů shrnuje Krogh-Jensen takto:

1. Nejdůležitější a první rozdíl se uplatňuje ve vývojovém tempu. Na žádném stupni nelze z fyziologického stanoviska považovat hochy a dívky téhož fyzického stupně za věkem rovné.

2. Rozdíl v intenzitě vývojové je nápadný (zesílení dívek v pubertě, zmenšení odolnosti a churavění jich větší měrou než u hochů).

3. Vlastní psychologické rozdíly v pubertě.

4. Rozdíly ve výšce, síle svalové a plicní kapacitě.

Různé nadání hochů a dívek vysvětleno společlivě zejména Hermannem Thyen v oldenburských koedukačních školách, zvláště však Charlottou Bühlerovou. Táž zjistila rozdíl v technickém zájmu a výkonech, v eidetické vložce, konečně rozdílná období vývojová v pubertě: u dívky negativní, u hochů vypětí sebevědomí. Hlavní rozdíly jsou v duchové oblasti.

V závěru hodnotí koedukaci sborník düsseldorfský se zřetelem ke kultuře, totiž se stanoviska vnitřního smyslu o podstatě kultury, životní zákonitosti, původních rozdílu v kulturních tvořivých vlivech. Kultura je souhrn ženských hodnot jako skrytý základ v dokonané ušlechtilé formě všeho mužského. Muž hledá v ženě vyzvání pro sebe k tomu, čím má být, aby zachovala a položila základy k tomu, čeho chce být oporou. Hlavní význam má koedukace v rodině pod vedením matčiným. Proto pravá koedukační škola vytváří se podle vzoru rodiny jako domácí společnost. V americkém školství, svěřeném téměř výhradně ženám, jejich mateřská všestrannost a sociální citění přiblíží zvláště k dívkám a jinak k chlapcům. Při koedukaci svěřené muži přicházejí dívky zkrátka. Vlastním pozorováním jsem zjistila, že jsou si toho vědomy a roztrpčují je to.

V koeduk. třídě není možná pevná plánovitost pro vzájemné nutné vztahy, nelze uskutečnit náležitě diferenciaci, proto dochází k nivelisaci o všem na účet ženy. Koedukace má význam jen příležitostně, ke společné práci.

Vzhledem k množství průkazného materiálu i jeho vědeckému zpracování uznává kritika též

u nás* závěry ve zmíněném sborníku za konečné. K tomu připojuji fakta zjištěná psychology též na V. sjezdu pro výzkum dítěte v Brně r. 1933 a ověřená vlastními zkušenostmi. Puberta působí depresivně na dívčí duši; vlivem fyzických neschází, jež dávají tušit těžší úděl ženin a její podřízenější roli v životě, vzniká mínění o méněcennosti. Reakcí na tyto změny jsou výbuchy občasné divokosti, o níž se zmiňuje P. Moudrá ve vzpomínkách na vlastní vývoj (Do dívčích let). V koedukačních třídách jeví dívky tohoto věku často nevázanost, již se nejen hochům rovnají, ale je i předčí. Zde je nutná výchova k osobnosti, zdůraznění, že býti jiným znamená ještě býti horším ani lepším, význam ušlechtilého ženství v mateřství, ale též v sociální práci. Vždyť i při nejkrásnějším údělu je život ženy obětí (E. Croner, *Psyche der weiblichen Jugend*). Samozřejmě, že tato výchova je možná toliko v oddělených třídách.

Poslední dobou ožil zájem o problém koedukace mezi katol. pedagogy, jak tomu nasvědčují články dra O. Taubera v 10. čís. Vychovatelských listů, již dříve citovaný (Stíny koedukace), a zejména při veškeré stručnosti výstižný kolegy Jančaříka v 11. čís. Věstníku katol. učitelstva r. XIV. (Obtíže koedukace). Katolíci v cizině pokládají tuto otázku za vyřízenou, jak patrně z právního stavu školství v románských zemích, Irsku, Polsku a Řecku, kde není vůbec koedukace. Proto na VI. světovém kongresu pro mravní výchovu v Krakově r. 1934 odmítli společnou výchovu na základě tradiční moudrosti výchovné a encykliky

* Věstník pedagogický, X.

Pia XI., v čemž je utvrdilo prohloubené poznání kulturního úkolu ženy, jenž je ohrožen koedukací. Problém je časový v době, kdy u nás jde o vybudování obvodových měšť. škol. Před rozšířením jejich sítě by měla být řešena otázka koedukace nejen pro tyto školy a k nim připojené IV. ročníky, ale i pro střední školy. V těchto snahách budou s námi zajedno všichni vychovatelé dobré vůle, kteří mají porozumění pro mládež a usilují o lepší zítřek.

Caveant, consules!

P R A M E N Y

- Allers, Das Wenden der sittlichen Person (Herder, Freiburg in Breisgau).
- L. Bopp, Wir sind die Zeit (Herder, Freiburg).
- A. Böhmel, Rašení, 1928.
- E. Croner, Die Psyche der weiblichen Jugend.
- G. Compayré, L'adolescence.
- A. Huxley, Kontrapunkt života.
- E. Hugenin, La coéducation des sexes (Neuchâtel — Delachaux et Niestlé, Paris), 1929.
- Dr. Guth, Kapitoly skoro malého.
- Th. Dreiser, Americká tragédie.
- G. Füllkrug, Seelenkunde der weiblichen Jugend (Fr. Bahn, Schwerin in Mecklenburg), 1927.
- O. Kádner, Základy obecné pedagogiky.
- B. Lindsey, Revolution der modernen Jugend.
- P. Moudrá, Do dívčích let.
- P. Mendousse, L'ame de l'adolescente, Paris, Alcan 1928.
- V. Neubauer, Osada mladých snů, Melantrich, 1930.
- V. Příhoda, Racionalisace.
- U. Sinclair, Petrolej.
- W. Stern, Psychologie kulturním požadavkem, Dědictví Komenského, 1922, přel. dr. C. Stejskal.
- M. Skořepa, Puberta, 1928.
- Dr. Urban, O lepší výchovné cesty.

- Dr. Vašek, rodina XX. století.
 Jean de la Vaissière, La coéducation des sexes et la science positive (G. Beauchesne, Paris, 1928).
 E. Winkler, Religion und Jugenderziehung in den Entwicklungsjahren (Freiburg in Breisgau).
 Schrötteler, Geschlechtertrennung oder Geschlechtermischung, Düsseldorf, Pädag. Verlag, 1933.
 K. Živný, Loď se solí.
 Týž, Dravým proudem života, Jan Pospíchal, Praha, 1932.
 Herder, Lexikon der Pädagogik der Gegenwart (Freiburg), 1930.
 Časopis Obce učitelské, 1931, XII.
 Časopis učitelek XXVIII., XXXIII.
 L'Education XXI.
 Komenský XLV.
 Nové školy VI., Nová síla 1928, 1929.
 Pedagog. rozhledy XXX., 1922.
 Rodiče a škola, III.
 Měšťanská škola, XXXII.
 Školské reformy r. I., X.
 Úhor, r. 1931.
 Věstník katol. učitelstva, r. III., XIV.
 Věstník pedagogický VIII., IX., X., XIII.
 Vychovatelské listy 1928, 1935.
 Reformní praxe školská (Příhoda, Nykl, Hanus, Praha) 1936.

EMILIE VEJVODOVÁ

PROBLÉM KOEDUKACE

NÁKLADEM

VĚSTNÍKU KATOLICKÉHO UČITELSTVA

TISKEM

SPOLEČENSKÝCH PODNIKŮ

V PŘEROVĚ

1937